ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«*Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε*».

Ἔτος 64ον. ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ, 1928. Ἀριθ. 9

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΛΗ ΑΥΤΗΣ

«Καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· καὶ ἔδωκεν αὐτὸν κεφαλὴν ὑπεράνω πάντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις εἶναι τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληροῦντος». (Ἐφεσ. α΄. 22, 23).

Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν **γενικὴν** αὐτῆς ἔννοιαν δὲν ἀποτελεῖται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ Χριστιανικοῦ θρησκεύματος—ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ᾿ ὑπὸ πάντων, ὅσοι πιστεύουσι καὶ ὁμολογοῦσι τὸν Χριστὸν ὡς Κύριον αὐτῶν, ἤτοι, ὑπὸ πάντων ὅσοι ὀνομάζονται Χριστιανοί. Ὑπὸ τὴν **κυρίαν** ὅμως αὐτῆς σημασίαν περιλαμβάνει μόνον τοὺς ἀληθῶς ὄντας Χριστιανούς, τοιοῦτοι δὲ δύνανται νὰ εὑρίσκωνται (καὶ πιστεύω ὅτι εὑρίσκονται) εἰς πᾶσαν Χριστιανικὴν κοινότητα ἢ Ἐκκλησίαν. Τὴν ἔννοιαν ταύτην ἔχει ἡ λέξις ἐκκλησία ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, καὶ οὗτοι εἶναι οἱ ἀποτελοῦντες τὸ σῶμα, κεφαλὴ τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ Χριστός. Ἡ σχέσις αὕτη ἐλήφθη ἐκ κοινοῦ τινος πράγματος γνωστοῦ καὶ καταληπτοῦ εἰς πάντας. Ὅτι τοιαύτη στενὴ σχέσις—τοιοῦτος στενὸς δεσμὸς—ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν πιστῶν αὐτὸς ὁ ἴδιος Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ λέγει : «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἄμπελος, σεῖς τὰ κλήματα· καθὼς δὲ τὸ κλῆμα δὲν δύναται νὰ φέρῃ καρπὸν ἀφ᾿ ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτω καὶ σεῖς δὲν δύνασθε νὰ φέρητε καρπόν, ἐὰν μὴ μείνητε ἐν ἐμοί» (Ἰωάν. ιε΄. 5, 4). Καὶ ἀλλαχοῦ : «Ὅστις κάμνει τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου εἶναι ἀδελφός, καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ» (Ματθ. ιβ΄. 50). Τὰ προκείμενα ἐδάφια διδάσκουσι τὰς ἑξῆς μεγάλας καὶ σπουδαίας ἀληθείας :

Α΄. Τὸ ἔξοχον τῆς θέσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὸ ἔξοχον τοῦτο τῆς θέσεως δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκφρασθῇ ἰσχυρότερον, σαφέστερον καὶ ἐμφαντικώτερον παρ᾿ ὅ,τι ἐκφράζεται διὰ τῆς σχέσεως, διὰ τοῦ συνδέσμου, ὅστις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἡ κεφαλὴ εἶναι τὸ ἐντιμώτατον μέρος τοῦ ὅλου σώματος. Εἶναι ὁ θρόνος τοῦ νοῦ, ἡ κατοικία τῆς σκέψεως καὶ τοῦ λόγου. Ἐν αὐτῷ εἶναι τοποθετημένα τὰ ὄργανα τῆς αἰσθήσεως καὶ ἀντιλήψεως καὶ ἐν αὐτῷ εἶναι τὸ εἰδικὸν κατοικητήριον τῆς ψυχῆς, ἥτις ἐπισκοπεῖ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον διὰ τῶν αἰσθητηρίων, ὡς διὰ παραθύρου καὶ δι᾿ αὐτῶν εἰδοποιεῖται περὶ τῶν συμβαινόντων ἔξωθεν αὐτῆς. Ἡ κεφαλή, ὡς τὸ κέντρον τῆς σκέψεως καὶ τοῦ λόγου, δίδει τὸν χαρακτῆρα εἰς ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον. Ὁ σχηματισμὸς τοῦ κρανίου καὶ ἰδίως ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου

εἶναι ὁ καθρέπτης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀντανακλῶνται ὁ διανοητικὸς καὶ ἠθικὸς χαρακτὴρ ἑκάστου ἀτόμου· ὅπως ὁ ἄνθρωπος σκέπτεται, τοιοῦτος καὶ εἶναι.

Ἡ κεφαλὴ ἔχει πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν· εἰς αὐτὴν εἶναι ἀνατεθειμένη πᾶσα ἡ φροντὶς τοῦ σώματος, καὶ αὐτὴ φροντίζει περὶ τῆς τροφῆς, προφυλάξεως καὶ εὐεξίας αὐτοῦ.

Τώρα καὶ ὁ Χριστός, ὡς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ὑπερυψωμένος ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα ὀνομαζόμενον οὐ μόνον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ πάντα θέλουσι τεθῆ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Τὸ ἔξοχον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς κεφαλῆς συνίσταται εἰς τὸ θεανθρωπικὸν Αὐτοῦ πρόσωπον. Ὡς Θεὸς εἶναι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα, εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ὁποίου κάθηται συμπάρεδρος καὶ σύμβουλος καὶ συγκυβερνήτης τοῦ σύμπαντος. Ὡς ἄνθρωπος εἶναι ὁ τύπος, τὸ ἴνδαλμα παντός, ὅπερ εἶναι ὡραῖον, ἔξοχον καὶ ἀξιέραστον. Αὐτὸς εἶναι προσέτι ὁ μόνος μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁ ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς τῆς πίστεως ἡμῶν (Α΄. Τιμ. β΄. 5· Ἑβρ. ιβ΄. 2). Αὐτὸς μετὰ τῶν δύο ἄλλων προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐσχεδίασεν, ὥρισε καὶ ἐξετέλεσεν ἐν μέσῳ πολλῶν παθημάτων τὸ σχέδιον τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν. Ἡ ἄπειρος καὶ ἔνθερμος ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀγάπη Του ἔκαμεν Αὐτὸν νὰ ὑποστῇ τὴν ἀπαιτουμένην θυσίαν. Αὐτὸς ἔβαψε μὲ τὸ αἷμα Αὐτοῦ τὸν σταυρόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸν ἐκρέμασαν, διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν χεῖρα τοῦ ἐξολοθρευτοῦ ἀγγέλου ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ Αὐτὸς ἀποστέλλει τὸ Πνεῦμά Του, ἵνα κινῇ τὰς καρδίας αὐτῶν καὶ καταβάλλῃ τὴν ἀντίστασίν των εἰς τὸ θέλημά Του· ἵνα ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς των τοὺς κεκλεισμένους εἰς τὴν ὡραιότητα καὶ ἐκφράξῃ τὰ ὦτά των τὰ κεκλεισμένα εἰς τὴν μελῳδίαν τῆς εὐσπλάγχνου φωνῆς Του, προσκαλούσης αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν καὶ πίστιν· καὶ τέλος ἵνα ἀνακαινίζῃ καὶ ἁγιάζῃ τὴν ψυχὴν καὶ τηρῇ τοὺς ἐκλεκτοὺς Αὐτοῦ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ζωῆς μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Εἶναι δὲ παρὼν πάντοτε ἐν τῇ πείρᾳ τῶν πιστῶν, καὶ καθ' ὅλας τὰς ὄψεις τῆς ταραχώδους αὐτῶν ζωῆς—ἐν λύπαις καὶ θλίψεσιν· Αὐτὸς εἶναι πλησίον ἵνα παρηγορῇ, ἐν πειρασμοῖς ἵνα ἐνισχύῃ, ἐν κινδύνοις ἵνα ὑπερασπίζῃ, καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου ἵνα χαροποιῇ καὶ ἐνθαρρύνῃ μὲ οὐρανίους ἐλπίδας, ἕως οὗ τελευταῖον διαπορθμεύσῃ αὐτοὺς ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, τὴν οὐράνιον Αὐτοῦ Βασιλείαν, ὅπου τὰ μακάρια πνεύματα τῶν ἀγγέλων καὶ σεσωσμένων αἰνοῦσι καὶ δοξάζουσιν Αὐτὸν ἡμέρας τε καὶ νυκτός, οὐ μόνον ὡς Βασιλέα τοῦ οὐρανοῦ ἀλλὰ καὶ ὡς τὸν ἀρχηγὸν τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ μακαριότητος.

Β΄. Τὴν φύσιν τῆς ἑνώσεως, ἢ τοῦ συνδέσμου τούτου μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ σχέσις αὕτη ἐνταῦθα παρίσταται ὡς ἡ σχέσις τῆς κεφαλῆς πρὸς τὸ σῶμα· ὅπως δὲ ἡ κεφαλὴ εἶναι ἀναγκαία πρὸς τὴν ζωὴν καὶ εὐεξίαν τοῦ σώματος, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ἀναγκαῖος πρὸς τὴν ***ὕπαρξιν*** καὶ ***ζωὴν*** καὶ ***εὐεξίαν*** τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ πνευματικὴ αὕτη ὕπαρξις προῆλθεν ἐξ Αὐτοῦ, καὶ ἐξ Αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἐντελῶς διὰ τὴν ἐξακολούθησιν αὐτῆς.

Ὅπως τὸ σῶμα χάνει διὰ μιᾶς πάσας τὰς δυνάμεις του καὶ παύει τοῦ νὰ ζῇ ἅμα ἡ κεφαλὴ χωρισθῇ ἀπ' αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία χάνει τὴν πνευματικὴν αὐτῆς ζωὴν καὶ ὕπαρξιν, εὐθὺς ὡς ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς, τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐκκλησία ἐκείνη, ἥτις ἔπαυσε τοῦ νὰ ἔχῃ πνευματικὴν ἕνωσιν μετὰ τοῦ Χριστοῦ, εἶναι νεκρά· ἔχει τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν Χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ πραγματικῶς εἶναι ἄκαρπος—νεκρά. Ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ καρποφορία τῆς Ἐκκλησίας ἔγκειται οὐχὶ εἰς τοὺς τύπους καὶ τὰς ἱεροτελεστίας, ἀλλ' ἐν τῇ στενῇ ἐκείνῃ ἑνώσει της μετὰ τοῦ Χριστοῦ, τῆς κεφαλῆς αὐτῆς. Οὐ μόνον ἡ ὕπαρξις, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ σθένος, πᾶν ὅ,τι ὀνομάζομεν ζωὴν πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ἀεργίας καὶ ἀχρηστίας, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ κεφαλὴ εἶναι ἡ θέτουσα εἰς κίνησιν ὁλόκληρον τὸ σῶμα—ὅταν δ' αὐτὴ καθεύδῃ, ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς ἀναπαύεται. Ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ὡς ἀπὸ κέντρου, διαβιβάζονται ὅλαι αἱ ἀγγελίαι, αἵτινες θέτουσιν εἰς ἐνέργειαν ὁλόκληρον τὸν ὀργανισμὸν καὶ ἀναγκάζουσιν ἕκαστον μέλος, ἕκαστον ὄργανον νὰ ἐκτελῇ τὸ ἔργον του.

Τοιαύτη εἶναι ἡ εὐεργετικὴ ἐπιρροὴ τοῦ Χριστοῦ—τῆς κεφαλῆς, ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν καθόλου καὶ ἐπὶ ἕκαστον τῶν μελῶν αὐτῆς κατὰ μέρος. Ἐν ὅσῳ δὲ ἡ Ἐκκλησία ἐξακολουθεῖ διατηροῦσα τὴν σχέσιν ταύτην πρὸς τὸν Χριστόν, ὁ Χριστὸς μεταδίδει εἰς αὐτὴν τὸ πνεῦμά του καὶ καθιστᾷ αὐτὴν ἐνεργόν, δραστηρίαν καὶ καρποφόρον εἰς πίστιν, εἰς ἐλπίδα, εἰς ἀγάπην, εἰς ἔργα καλά. Ὅπως δ' εἰς τὸ σῶμα, ὅταν μέλος τι ἀρνῆται νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν θέλησιν τῆς κεφαλῆς, ὑποτίθεται ὅτι ἔλαβε χώραν ἐν αὐτῷ παράλυσις, ἀγκύλωσις ἢ νέκρωσις, διὰ τῶν ὁποίων διεκόπη ἡ πρὸς τὴν κεφαλὴν ἀναγκαία συγκοινωνία, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅταν αὕτη ἀρνῆται, ἢ δὲν δύναται, νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸ θέλημα τῆς κεφαλῆς αὐτῆς — τοῦ Χριστοῦ — ἕπεται ὅτι ἡ μεταξὺ αὐτῆς καὶ αὐτοῦ συγκοινωνία διεκόπη, ὅτι ἐπῆλθε παράλυσις ἢ διαστροφὴ τῶν δυνάμεων αὐτῆς καὶ δὲν δύναται ἢ δὲν θέλει νὰ ἐνεργῇ κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις καὶ ὁδηγίας τῆς κεφαλῆς—τοῦ Χριστοῦ. Ἡ μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του ὁρισθεῖσα σχέσις εἶναι αὕτη — ὁ μὲν Χριστὸς νὰ κυβερνᾷ, ἡ δ' Ἐκκλησία νὰ ὑποτάσσηται —ὁ μὲν Χριστὸς νὰ ὁδηγῇ, ἡ δ' Ἐκκλησία ν' ἀκολουθῇ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑψίστη πνευματικὴ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν δὲ τοῦτο ἐλλείπῃ, ἡ Ἐκκλησία οὔτε ἀσφαλὴς νὰ ἦναι, οὔτε νὰ εὐημερῇ, ἢ κἂν νὰ ὑγιαίνῃ δύναται.

Ἡ σχέσις αὕτη τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῷ παρέχει πᾶσαν ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίαν. Ἀνάγκη ἑπομένως ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐρωτᾷ πάντοτε, τί ὁ Χριστὸς εἶπε — ποῖον εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἀποκαλύπτεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ — μᾶλλον ἢ νὰ ἐξετάζῃ καὶ νὰ ὑπακούῃ καὶ ν' ἀκολουθῇ διατάξεις καὶ παραδόσεις ἀνθρώπων, ἔστω καὶ εὐσεβεστάτων, ἢ τὰ θεσπίσματα Συνόδων ἢ Παπῶν. Ὅταν δ' ὁλοκληρός τις Ἐκκλησία ἀρνῆται νὰ πράξῃ τοῦτο, χρέος ἑκάστου μέλους εἶναι νὰ ὑπακούῃ μᾶλλον εἰς τὸν Χριστὸν ἢ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ μόνη κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἑπομένως ὁ μόνος ἔχων ἀπόλυτον δικαίωμα νὰ νομοθετῇ καὶ ν' ἀπαιτῇ ἀπόλυτον ὑπακοὴν εἰς τὸ θέλημά Του. Πᾶν δὲ ἄλλο νομοθέτημα καὶ πᾶσα ἄλλη διδασκαλία, ἅτινα δὲν ἀπορρέουσιν ἢ δὲν συμφωνοῦσι μὲ τὴν Γραφήν, ἥτις περιέχει τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, πρέπει ν' ἀπορρίπτωνται οὐ μόνον ὡς ἀνωφελῆ, ἀλλὰ καὶ ὡς βλαπτικά, ὡς κατα-

στρεπτικά, ὡς ψυχοφθόρα. «Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ σᾶς κηρύξῃ ἄλλο Εὐαγγέλιον παρὰ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον σᾶς ἐκηρύξαμεν, ἂς ἦναι ἀνάθεμα» (Γαλ. α'. 8).

Γ'. Τὸν σύνδεσμον τῆς συμπαθείας ἀπὸ μέρους τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν.

Πόσον ἐντελὴς εἶναι ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ πρὸς τὴν κεφαλήν! Ἡ κεφαλή, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της, διότι εἶναι τὸ κέντρον τοῦ νευρικοῦ συστήματος, διότι εἶναι ἡ ἕδρα τῆς ἀντιλήψεως καὶ αἰσθήσεως, διότι ἐν αὐτῇ γίνεται ἐπαισθητὸν λίαν ὀξέως πᾶν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον προξενεῖ εὐχαρίστησιν ἢ πόνον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πλέον ἀπόκεντρα μέρη τοῦ σώματος, εὑρίσκεται εἰς διηνεκῆ συμπάθειαν μεθ' ὅλων τῶν μερῶν τοῦ ὀργανισμοῦ.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ ἑνώσει τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Χριστὸς συμπαθεῖ μὲ πάντας τοὺς πιστούς του, εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις, περιπετείας καὶ δοκιμασίας τῆς ζωῆς αὐτῶν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐτελείωσε τὸ ἔργον τοῦ ἐξιλασμοῦ οὕτως, ὥστε αἱ ἀπαιτήσεις τῆς θείας δικαιοσύνης ἐντελῶς ἱκανοποιήθησαν, οἱ δὲ πιστεύοντες εἰς Αὐτὸν οὐδένα πλέον διατρέχουσι κίνδυνον τιμωρίας. Ἀλλ' ὅμως ὑπάρχουσι δοκιμασίαι, τὰς ὁποίας ἔχουσι νὰ ὑποστῶσιν ἐν ταῖς προσπαθείαις αὐτῶν πρὸς προαγωγὴν τῆς ἀληθείας ἐν τῷ πονηρῷ τούτῳ κόσμῳ. Ὑπάρχουσιν ἐχθροί, κατὰ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ παλαίσωσιν ἐν τῇ πνευματικῇ διαμάχῃ, ὑπάρχουσι πόνοι καὶ στεναγμοὶ καὶ ἀγωνίαι καὶ δάκρυα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποφύγωσιν οἱ ὄντες ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ Του, διότι «διὰ πολλῶν θλίψεων πρέπει νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» (Πραξ. ιδ'. 22), εἰς ὅλα δὲ ταῦτα ὁ Χριστὸς συμπαθεῖ μετ' αὐτῶν.

Ὅτε ὁ Παῦλος, καταδιώκων τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐπορεύετο εἰς Δαμασκόν, ἵνα θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ, ὁ Χριστὸς συνήντησεν αὐτὸν καθ' ὁδὸν καὶ τῷ ἐφώναξε «Σαούλ, Σαούλ, τί μὲ διώκεις;» «Ὅστις σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ κρεμασθῇ μύλου πέτρα περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ νὰ ριφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν» (Πραξ. θ'. 4, Ματθ. ιη'. 6). Ὅστις πληγώσῃ ἕνα τῶν ἐλαχίστων μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, πληγώνει αὐτὸν τὸν Χριστόν. Εἰς ὅλας τὰς θλίψεις, εἰς ὅλας τὰς ζημίας, εἰς ὅλους τοὺς διωγμούς, εἰς ὅλας τὰς δοκιμασίας ἡμῶν ὁ Χριστὸς συμπαθεῖ μεθ' ἡμῶν, ἐὰν ἤμεθα ἰδικοί Του.

Δ'. Τὴν φύσιν τοῦ συνδέσμου τούτου μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Συχνότατα καὶ καθαρώτατα ἀπαντᾷ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἡ ἀλήθεια αὕτη, ὅτι δηλ. οἱ πιστοὶ εἶναι μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ μέλη κατὰ μέρος.

Ὁποία στενὴ σχέσις, ὁποῖος στενὸς δεσμός, ὁποία τρυφερὰ συμπάθεια πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες συνδέονται διὰ τοιούτων ἰσχυρῶν καὶ τρυφερῶν δεσμῶν! Μέλη τοῦ αὐτοῦ σώματος, καὶ ποίου σώματος; τοῦ Χριστοῦ! Καὶ ὅμως ὑπάρχουσι δυστυχῶς σχίσματα καὶ ἔριδες, μάχαι καὶ φθόνοι καὶ ζηλοτυπίαι καὶ καταλαλιαὶ καὶ ἀκόμη καὶ διωγμοὶ οὐ μόνον μεταξὺ διαφόρων Χριστιανικῶν δογμάτων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ μελῶν τοῦ αὐτοῦ δόγματος, τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. Καὶ διατί τοῦτο; Διότι δὲν κυκλοφορεῖ τὸ αὐτὸ ζωοποιοῦν αἷμα τοῦ

Χριστοῦ εἰς πάντα κλάδον καὶ εἰς πᾶν μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Διότι δὲν διέρχονται αἱ αὐταὶ σκέψεις τῆς κοινῆς ἐξόχου κεφαλῆς διὰ παντὸς νεύρου. Διότι τὰ διάφορα μέλη τοῦ σώματος τούτου δὲν αἰσθάνονται ἐξ ἴσου τὴν αὐτὴν δύναμιν τῆς κεντρικῆς θελήσεως. Διότι δὲν συμπάσχουσιν, ὅταν πάσχῃ ἕν, καὶ δὲν χαίρουσιν, ὅταν ἓν δοξάζηται.

Ἐκ τῶν λεχθέντων συνάγονται δύο μεγάλα πρακτικὰ μαθήματα, ἓν διὰ τοὺς ἀναγεγεννημένους καὶ ἕτερον διὰ τοὺς μὴ ἀναγεγεννημένους.

1ον) Ὅτι χρέος παντὸς πιστοῦ, παντὸς μέλους ἀληθοῦς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, εἶναι νὰ ὑπακούῃ καὶ ἀκολουθῇ τὰ παραγγέλματα τῆς Κεφαλῆς—τοῦ Χριστοῦ—εὐθὺς ἀφοῦ ἑνωθῇ μετ' Αὐτοῦ διὰ μετανοίας καὶ πίστεως. Καθ' ὅσον δὲ αἰσθάνεταί τις τὴν ὕπαρξιν καὶ ὑποχωρῇ εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὴν συμπάθειαν τῆς Κεφαλῆς, κατὰ τοσοῦτον ἰσχυροτέρα καὶ καθαρωτέρα καθίσταται ἡ βεβαιότης τῆς μεταβολῆς, ἥτις καθιστᾷ αὐτὸν ἄξιον καὶ κατάλληλον διὰ τὸν οὐρανόν. Διότι ὅπου δὲν ὑπάρχει ταυτότης αἰσθημάτων καὶ συμφερόντων—ὅπου τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι καὶ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου—ἐκεῖ μικρὰ ὑπάρχει ἀπόδειξις, ὅτι ἔλαβε χώραν ἕνωσις μετὰ τῆς κεφαλῆς, ἥτις εἶναι ἀναγκαία ἵνα καταστήσῃ τινὰ μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Χριστὸς πρέπει νὰ γίνῃ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀληθῆ μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ, τῆς Ἐκκλησίας Του. Ἐν Αὐτῷ πᾶς πιστὸς ἀγάλλεται, εἰς Αὐτὸν ἀφιεροῖ τὴν ψυχήν του, τὴν ζωήν του τὸ πᾶν Αὐτοῦ. Οὐδὲν ἐξ ὅσων ἔχει θεωρεῖ ἰδικόν του. Ἠγοράσθη διὰ τιμῆς—διὰ τοῦ πολυτίμου αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ πῶς δύναται νὰ πράξῃ ἢ νὰ σκεφθῇ περὶ οἱουδήποτε πράγματος, τὸ ὁποῖον ἤθελε λυπήσει ἢ ἀτιμάσει τὴν κεφαλὴν ταύτην; Ἡ ζωή του, ἡ ἀναστροφή του πρέπει ν' ἀντανακλῶσι τὴν ζωὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς κεφαλῆς—τοῦ Χριστοῦ.

2ον) Ὅτι οἱ μὴ ἀναγεγεννημένοι, ἐὰν θέλωσι ν' ἀποκτήσωσιν ὀρθὰς ἰδέας περὶ θρησκείας, πρέπει νὰ προσφύγωσιν εἰς τὴν κεφαλὴν—τὸν Χριστὸν—καὶ οὐχὶ εἰς ἀνθρώπους ἢ συνέδρια ἀνθρώπων.

Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἄπιστοι εἰς τὸν Χριστὸν πρέπει νὰ ἀποβλέψωσι καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς φέροντας τὸ ὄνομα Αὐτοῦ, διότι Αὐτὸς εἶναι ἡ κεφαλή, καὶ ἐν Αὐτῷ θὰ εὕρωσι πᾶν ὅ,τι ματαίως ζητοῦσιν εἰς τοὺς ὀπαδοὺς Αὐτοῦ.

Τελευταῖον, οἱ πάντες ὀφείλομεν ν' ἀποβλέπωμεν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ πιστεύωμεν καὶ ὑπακούωμεν εἰς τὰ παραγγέλματα τοῦ Εὐαγγελίου Του, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἤμεθα μέλη τοῦ σώματος Αὐτοῦ καὶ νὰ καρπώμεθα ὅλας τὰς ὠφελείας, τὰς ὁποίας συνεπάγεται μία τοιαύτη καὶ τόσον τρυφερὰ καὶ στενὴ ἕνωσις.

Εἴθε πάντες νὰ αἰσθανώμεθα τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν δύναμιν τῆς τοιαύτης μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἑνώσεως! Ἀμήν.

(Ἐκ τῶν τοῦ Μιχαὴλ Καλοποθάκη)

ΕΝ ΣΟΙ ΛΕΙΠΕΙ

«Ἕν σοι ὑστερεῖ· ὕπαγε, ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ δὸς τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι, ἄρας τὸν σταυρόν».
(Μάρκ. ι΄ 21).

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τοῦ πλουσίου νεανίσκου εὑρίσκεται καὶ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον καὶ εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον. Ἀλλὰ μὲ περισσοτέραν ζωηρότητα τὸ περιγράφει ὁ Μάρκος.

Ὁ νέος οὗτος ἦτο οὐ μόνον πλούσιος ἀλλὰ καί, ὡς μᾶς λέγει ὁ Λουκᾶς, **ἄρχων**, πιθανὸν ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἦσαν πρόκριτοι εἴτε εἰς τὴν συναγωγὴν εἴτε εἰς τὸ ἐθνικὸν συνέδριον τῶν Ἑβραίων. Ἦτο, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τῶν Εὐαγγελιστῶν, νέος **ἀμέμπτου χαρακτῆρος**, μελετῶν τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως καὶ φυλάττων αὐτὸν ἐπιμελῶς. Ἦτο πεπροικισμένος μὲ εὐσέβειαν καὶ μὲ πόθον πρὸς τὰ πνευματικά· διότι ἂν καὶ εἶχεν ἄφθονα τὰ κοσμικὰ ἀγαθά, ἐν τούτοις δὲν εὕρισκεν εἰς αὐτὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τῆς πνευματικῆς του φύσεως, τῆς ψυχῆς του, καὶ ᾐσθάνετο ὅτι παρ' ὅλην τὴν ἐπιμελῆ φύλαξιν τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, δὲν εἶχεν ἐξασφαλίσει τὴν αἰώνιον ζωήν. Ἦτο λοιπὸν νέος ἐκτάκτως προδιατεθειμένος διὰ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ζωὴν ἀνωτέραν ἐκείνης, ἣν ἠδύνατο νὰ τῷ δώσῃ ὁ Νόμος.

Ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Μάρκου βλέπομεν ἄλλως τε ὅτι ἡ παρουσίασις αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Ἰησοῦ δὲν ἦτο τυχαία ἢ τυπική. «Προσδραμὼν»—ἐκ τούτου βλέπομεν τὸν διακαῆ τοῦ νεανίσκου πόθον ὅπως γνωρίσῃ τὸν Διδάσκαλον· «γονυπετήσας»—τὸν μέγαν αὐτοῦ σεβασμὸν πρὸς τὰ πνευματικὰ πράγματα.

Καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὅταν τὸν εἶδε, «τὸν ἠγάπησε». Δηλαδή, ἐκτὸς τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο καὶ αἰσθάνεται πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, πρὸς αὐτοὺς τοὺς μεγίστους καὶ αἰσχίστους τῶν ἁμαρτωλῶν, ᾐσθάνθη καὶ κάποιαν συμπάθειαν ἰδιαιτέραν πρὸς τὸν νεανίσκον τοῦτον, ὅστις προσεπάθει μὲ τόσον ζῆλον νὰ ζήσῃ συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν αἰώνιον ζωήν.

Ἐν τούτοις εἰς τὸν ἐξαίρετον αὐτὸν νέον ἔλειπεν ἕν τι, τὸ καὶ σπουδαιότατον. Καὶ αὐτὸ τῷ ὑποδεικνύει ἀμέσως ὁ Κύριος ἡμῶν. Ὁ νέος οὗτος εἶχεν ἐκπληρώσει **ἐξωτερικῶς** πάντα τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἠθικά του καθήκοντα. Οὐ μόνον εἶχε συγκρατήσει ἑαυτὸν ἀπὸ τὴν διάπραξιν οἱασδήποτε παραβάσεως τῶν ἐντολῶν —κλοπῆς, ἀσελγείας, ἀδικίας, ψευδομαρτυρίας—ἀλλὰ καὶ εἶχεν ἐκτελέσει τὸ καθῆκόν του. Ὅταν εἶπεν ὅτι πάντα ταῦτα ἐφύλαξεν ἐκ νεότητός του, ὁ Χριστὸς δὲν τὸν διέψευσεν, ἀλλ' ἐδέχθη ὅτι πράγματι ἦτο ἄμεμπτος ὡς πρὸς αὐτά.

Ἀλλ' ἡ πιστὴ αὐτὴ ἐκπλήρωσις τῶν ἐντολῶν ἦτο **ἐξωτερική**. Δὲν συμπεριελάμβανε καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὰς διαθέσεις καὶ διαλογισμοὺς αὐτοῦ. Ὅπως δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους διδασκαλίαν Αὐτοῦ εἶπεν: «Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Οὐ φονεύσεις· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει».—«Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ἀγα-

πήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν», τοιουτοτρόπως καὶ ἐδῶ δεικνύει εἰς τὸν πλούσιον τοῦτον καὶ ἠθικὸν νεανίσκον ὁρίζοντας θρησκευτικοῦ καθήκοντος πολὺ εὐρυτέρους καὶ εὐγενεστέρους ἀπὸ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον—τῷ δεικνύει τὸν νέον νόμον τοῦ Εὐαγγελίου, τὸν τῆς ἀγάπης, τῆς ὑψίστης ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον.

«*Ἕν σοι λείπει*, πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δός τα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐλθέ, ἀκολούθει μου, σηκώσας τὸν σταυρόν».

Ὡς νὰ τῷ λέγῃ: «Ἡ ἐξωτερικὴ τήρησις τοῦ νόμου δὲν ἀρκεῖ—αὐτὸ τὸ ᾐσθάνθης καὶ σὺ αὐτὸς καὶ διὰ τοῦτο ἦλθες ἐδῶ νὰ μὲ ἐρωτήσῃς πῶς δύνασαι νὰ ἀποκτήσῃς τὴν αἰώνιον ζωήν. Ὀρθῶς ἐσκέφθης ὅτι τὸ ἄμεπτον παρελθόν σου εἶναι ἀνεπαρκὲς πρὸς τοῦτο. Εἶναι ἀνεπαρκές. Ἕν πρᾶγμα ἀκόμη σοὶ λείπει—ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ διὰ νὰ ἀποδείξῃς ὅτι ἔχεις αὐτὴν τὴν ἀγάπην, πρέπει νὰ ἀποχωρισθῇς ἀπὸ τὰ πλούτη σου καὶ ἀπὸ τὴν κοσμικήν σου θέσιν· πρέπει πάντα ταῦτα νὰ ἐγκαταλίπῃς καὶ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς. Νὰ μὲ συνοδεύσῃς εἰς τὰς περιπλανήσεις καὶ στερήσεις καὶ κακουχίας μου, εἰς τοὺς διωγμούς μου, εἰς τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν ἀντιλογίαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ μέχρι τέλους εἰς αὐτὸν τὸν σταυρικὸν θάνατον. Εἶσαι ἕτοιμος νὰ τὸ πράξῃς;»

1) ***Τὰ ἔργα τοῦ Νόμου*** δὲν σώζουν τὸν ἄνθρωπον. Βεβαίως ὁ Χριστὸς εἶπεν εἰς τὸν νεανίσκον, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Ματθαίου: «Εἰ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωήν, τήρησον τὰς ἐντολάς». Ἀλλ' ἡ τελεία τήρησις οὐ μόνον τοῦ ***γράμματος*** ἀλλὰ καὶ τοῦ ***πνεύματος*** τῶν ἐντολῶν εἶναι ἀδύνατος διὰ τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ πεπτωκότα ἄνθρωπον, ὅστις εἶναι φύσει ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἀγαπᾷ Αὐτόν. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος ὅτι «ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος» (Γαλάτ. β΄. 16), δηλαδή, ἐξ ἔργων καλῶν μὲν ἀλλὰ ξηρῶν καὶ μὴ ἀπορρεόντων ἐκ πίστεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν.

2) ***Ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ ἠθικότης*** δὲν σώζουν τὸν ἄνθρωπον. Εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν κοσμικῶν ἀνθρώπων ὑπάρχουν πολλοὶ εἰλικρινεῖς καὶ ἠθικοὶ ἄνθρωποι, καὶ δὲν πρέπει νὰ φανταζώμεθα ὅτι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἔχομεν τὸ μονοπώλιον τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς ἠθικότητος. Πολλοὶ εἶναι εἰλικρινεῖς καὶ φιλαλήθεις καὶ ἠθικοὶ ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ἢ ἐξ ἀνατροφῆς ἢ ὑπολογισμοῦ. Τινὲς θεωροῦσιν ἀνάξιον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ των τὸ νὰ ἀπατήσουν ἢ νὰ ψευσθοῦν ἢ νὰ κλέψουν ἢ νὰ διαπράξουν ἀνηθικότητά τινα. Ἄλλοι ἔχουσιν ἄλλα ἐλατήρια πλὴν τοῦ μόνου ὑψηλοῦ καὶ θεαρέστου ἐλατηρίου, ὅτι πᾶσα ἁμαρτία εἶναι παράβασις τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, εἰς ὃν ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει ἀγάπην καὶ ὑπακοήν. Διὰ τοῦτο, ἄνευ τοῦ ἐλατηρίου τούτου, ἡ ἠθικότης εἰς οὐδένα ἐξασφαλίζει τὴν αἰώνιον ζωήν, ἤτοι, τὴν σωτηρίαν.

3) ***Ὁ πόθος καὶ ὁ ζῆλος*** περὶ τὴν θρησκείαν δὲν σώζουν τὸν ἄνθρωπον. Ὡς εἴδομεν, ὁ νεανίας τῆς περικοπῆς μας οὐ μόνον εἶχεν ἐκτελέσει πάντα τὰ ἔργα τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἀλλὰ καὶ εἰλικρινὴς ἦτο, καὶ πόθον καὶ ζῆλον ᾐσθάνετο διὰ τὴν θρησκείαν καὶ τὰ πνευματικὰ πράγματα. Καὶ ὅμως δὲν ἐσώθη. Διότι *ἓν* τοῦ ἔλειπε. Καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως πολλοὶ θέλουσιν εἰπεῖ πρὸς Αὐτόν: «Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν καὶ δαιμό-

νια ἐξεβάλομεν καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; Καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, ὅτι οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς». Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐνδιαφερώμεθα ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἢ περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς σωτηρίας· δὲν ἀρκεῖ κἂν νὰ τὴν γνωρίσωμεν καὶ νὰ τὴν κηρύξωμεν εἰς τοὺς ἄλλους.

Ταῦτα πάντα δὲν μὰς σώζουσιν, ἐὰν ἐκεῖνο τὸ **ἓν** μᾶς λείπῃ.

Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτὸ τὸ **ἕν**, τὸ ὁποῖον εἶναι τόσον ἀπαραίτητον πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου;

Ὁ Χριστὸς τὸ ὑπέδειξεν εἰς τὸν πλούσιον νεανίσκον. «Διαμοίρασον εἰς τοὺς πτωχοὺς τὰ πλούτη σου καὶ ἀκολούθει μοι». Ἆρά γε εἶναι ἀπαραίτητον ὁ ἄνθρωπος νὰ στερηθῇ τῆς περιουσίας του διὰ νὰ σωθῇ ἡ ψυχή του, διὰ νὰ γίνῃ ἀληθὴς Χριστιανός; ***Πλούσιος*** καὶ ***Χριστιανὸς*** εἶναι ἆρά γε δύο πράγματα ἀσυμβίβαστα; Οὐχὶ βεβαίως· διότι πάντες ἐγνωρίσαμεν αὐτοπροσώπως ἢ ἐξ ἀκοῆς πλουσίους Χριστιανούς, τῶν ὁποίων τὰ πλούτη ἦσαν ἡγιασμένα καὶ ἀφιερωμένα διὰ τῆς πίστεώς των εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Τοιαῦτα πλούτη καὶ τοιοῦτοι πλούσιοι εὐσεβεῖς καὶ ἡγιασμένοι εἶναι ἀληθὴς πηγὴ εὐλογίας εἰς ἑαυτούς τε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ὁ Χριστός, ὅταν εἶπε: «Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελεύσονται», καὶ ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τούτῳ οἱ μαθηταί, προσέθηκε: «Τέκνα, πῶς δύσκολόν ἐστι τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τοῖς χρήμασιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν!» Δηλ. οἱ ἔχοντες τὴν ***πεποίθησιν***, τὴν ***ἐλπίδα***, τὴν ***ἀγάπην*** αὐτῶν προσηλωμένην εἰς τὰ πλούτη των, ἐκεῖνοι δυσκόλως δύνανται νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Χριστὸς λοιπὸν ὑπέδειξεν εἰς τὸν νεανίσκον τοῦτον νὰ διαμοιράσῃ τὴν περιουσίαν του, ἀκριβῶς διότι ἦτο πλούσιος καὶ εἶχε τὴν πεποίθησιν καὶ ἀγάπην του εἰς τὰ πλούτη του. Ἂν εἶχεν ἐνώπιον του κανένα πτωχὸν νεανίσκον, βεβαίως θὰ ἦτο ἀστεῖον νὰ τῷ εἴπῃ ὁ Χριστὸς ὅτι πρέπει νὰ θυσιάσῃ τὴν περιουσίαν του ἵνα ἀποκτήσῃ τὴν αἰώνιον ζωήν, διότι τοῦτο οὐδεμίαν θυσίαν δι' αὐτὸν θὰ ἀπετέλει.

Τὸ **ἓν** αὐτό, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν σωτηρίαν παντὸς ἀνθρώπου, εἶναι ἡ ἐγκατάλειψις χάριν τοῦ Χριστοῦ παντὸς ἐγκοσμίου πράγματος, ὅπερ ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ καὶ ἐκτιμᾷ περισσότερον τοῦ Χριστοῦ—ὅπερ ἀπορροφᾷ τοῦ ἀνθρώπου τὴν προσοχὴν καὶ προσήλωσιν, τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγάπην, ἣν πρέπει νὰ δίδῃ πρωτίστως εἰς τὸν Θεόν. Εἶναι ἡ θυσία τοῦ Ἐγώ, εἶναι ἡ σταύρωσις καὶ νέκρωσις τοῦ παλαιοῦ Ἀδὰμ μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας του, μὲ τὰ κοσμικά του σχέδια καὶ φιλοδοξίας, μὲ τὴν πρὸς τὰ ἐγκόσμια κλίσιν καὶ ἀγάπην του. Ἕκαστος μὴ ἀναγεγεννημένος ἄνθρωπος ἔχει ἓν εἴδωλον εἰς τὴν καρδίαν του, ὅπερ κατέχει ἐκεῖ τὴν θέσιν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ἀπονέμει τὴν προσκύνησιν καὶ τὴν ἀγάπην ἐκείνην, ἣν ὀφείλει νὰ ἀπονέμῃ εἰς μόνον τὸν Θεόν.

Τὸ εἴδωλον τοῦ νεανίσκου τῆς περικοπῆς μας ἦτο τὸ χρῆμα, τὰ πλούτη. Ἄλλων τὸ εἴδωλον εἶναι ἡ δόξα. Ἀρχαῖός τις φιλόσοφος εἶπε: «Τὸν μὲν πλοῦτον πολλοὶ ἐμίσησαν, τὴν δὲ δόξαν οὐδείς». Ἡ δόξα, δηλ. ἡ φιλοδοξία, κυριαρχεῖ εἰς περισσοτέρων ἀνθρώπων τὰς ψυχὰς ἢ ὁ πλοῦτος.

Ἄλλων τὸ εἴδωλον εἶναι ἡ κοσμικὴ σοφία, τὰ γράμματα, αἱ ἐπιστῆμαι. Ἄλλων αἱ ἡδοναὶ τοῦ κόσμου, ἄλλων ἄλλα.

Ἕκαστον ὅμως τῶν εἰδώλων τούτων πρέπει νὰ καταρριφθῇ καὶ νὰ ἐκβληθῇ ἐκ τῆς ψυχῆς, ὅπως ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης καὶ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν πίστεως, πρὶν ἢ δυνηθῇ ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνῃ μέτοχος τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Ἀλλὰ πόσον δύσκολος ἡ ἀποκάθαρσις αὕτη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀπὸ τῶν εἰδώλων της! Τὸ ἀτίθασσον *Ἐγὼ* τοῦ ἀνθρώπου ἀνθίσταται, ἀρνεῖται. Αὐτὸς ὁ εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος νεανίσκος ἐσκυθρώπασεν, ὅταν ἤκουσε τὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐγερθεὶς ἀνεχώρησε περίλυπος, ἀπορρίψας τὴν πρότασιν τοῦ μόνου δυναμένου νὰ τῷ δώσῃ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν σωτηρίαν. Καὶ διατί; «Διότι εἶχε κτήματα πολλά!» Εἶναι δὲ λίαν ἀμφίβολον ἂν ποτε πλέον τῷ ἐδόθη ἄλλη εὐκαιρία, ὅπως ἀκούσῃ καὶ ἀκολουθήσῃ τὸν πρᾶον καὶ φιλάνθρωπον Σωτῆρα.

Πόσον διάφορος ἦτο ἡ στάσις τοῦ Παύλου καὶ τοῦ δεσμοφύλακος ἀπέναντι τοῦ ἰδίου διλήμματος!

«Κύριε, τί με θέλεις ποιῆσαι;» ἠρώτησεν ὁ Παῦλος τρέμων καὶ ἔκθαμβος ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς Δαμασκόν. Ὅταν δὲ ὁ Κύριος τῷ ἀπήντησεν, ὁ Παῦλος ἔσπευσε νὰ ὑπακούσῃ καὶ ἐγένετο ἀπὸ διώκτου τῆς Ἐκκλησίας ὁ μέγας Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν. Ὁμοίως ὁ δεσμοφύλαξ ἐρωτήσας: «Τί μὲ δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ», καὶ λαβὼν τὴν ἀπάντησιν: «Πίστευσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν καὶ σωθήσῃ», ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες «παραχρῆμα» (Πράξ. ιϛ΄. 33).

Ἀδελφοί, ἔχομεν ἆρά γε ἡμεῖς τὸ **ἓν** τοῦτο, τὸ ἀπαραίτητον πρὸς τὴν σωτηρίαν ἡμῶν: Βεβαίως λεγόμεθα πάντες Χριστιανοὶ καὶ ἐκτελοῦμεν τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν καθήκοντα. Ἴσως νὰ κάμνωμεν καλὰ ἔργα, ἴσως νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ φυλάττωμεν ἐπιμελῶς τὰ παραγγέλματα τοῦ Θείου Λόγου. Ἐὰν ὅμως δὲν ἔχωμεν ὡς κύριον ἐλατήριον τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ζωῆς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἡμῶν, πάντα τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα εἶναι μάταια, θέλει δὲ μᾶς ἀποκηρύξει ὁ Χριστὸς ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τῆς δευτέρας Αὐτοῦ Παρουσίας. Ἐὰν ἀγαπῶμεν πατέρα ἢ μητέρα ἢ ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν ἢ τὰ χρήματα ἢ τὴν δόξαν ἢ τὰ θέλγητρα τοῦ κόσμου ὑπὲρ τὸν Χριστὸν, δὲν εἴμεθα Αὐτοῦ. Ἐὰν δὲν ἤμεθα ἕτοιμοι νὰ θυσιάσωμεν τὰ πάντα δι᾽ Αὐτόν, νὰ ἄρωμεν τὸν σταυρὸν ἡμῶν καθ᾽ ἡμέραν καὶ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὰ ἴχνη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, δὲν ἔχομεν μερίδιον ἐν Αὐτῷ.

Ἀπέναντι τοῦ διλήμματος τούτου ἂς μὴ σκληρύνωμεν τὰς καρδίας ἡμῶν, ὡς ὁ νεανίσκος ἐκεῖνος. Ἂς βλέπωμεν μήποτε ὑπάρχῃ ἐν ἡμῖν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, ὥστε νὰ ἀποστατήσωμεν ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος (Ἑβρ. γ΄. 12). Ἀλλ᾽ ἂς εἴπωμεν μετὰ τοῦ Παύλου: «Ἡγοῦμαι τὰ πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπέροχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μου, δι᾽ ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω, καὶ εὑρεθῶ ἐν Αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ Νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ, τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει· τοῦ γνῶναι Αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως Αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων Αὐτοῦ, συμμορφούμενος τῷ θανάτῳ Αὐτοῦ» (Φιλιππ. γ΄. 7—10). Ἀμήν!

Σ.

ΑΙ ΠΑΡΑΒΟΛΑΙ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ

Ὑπὸ Ριχάρδου Τρὲντς (Richard Trench)

(Κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ)

ΚΑ'.

Ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου Υἱοῦ.

Λουκ. ιε'. 11–32.

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Ἕως ἐδῶ παρηκολουθήσαμεν τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς τὰ διάφορα στάδια τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἤδη ἐρχόμεθα εἰς τὸ δεύτερον τμῆμα τῆς παραβολῆς, ἔνθα εἰκονίζεται ἡ ***ἐπάνοδος αὐτοῦ πρὸς τὸν Οὐράνιον Πατέρα*** καὶ ἡ ἐκ νέου εἰσαγωγὴ αὐτοῦ εἰς ***τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια τοῦ υἱοῦ***. Διότι ἂν καὶ εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸν Θεόν του, ὁ Θεὸς δὲν τὸν εἶχεν ἐγκαταλείψει, ἀλλὰ τὸν ἐπαίδευσε διὰ τῶν πικρῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀποστασίας του, ἵνα τὸν σωφρονίσῃ καὶ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν.

«***Ἐλθὼν εἰς ἑαυτὸν εἶπε, Πόσοι μισθωτοὶ τοῦ πατρός μου περισσεύουσιν ἄρτον καὶ ἐγὼ χάνομαι ὑπὸ τῆς πείνης!***» Ἦλθεν εἰς ἑαυτόν — συνῆλθεν, ὅπως λέγομεν κοινῶς. Τοῦτο λέγεται περὶ ἀνθρώπου, ὅστις ἀπώλεσε πρὸς καιρὸν τὰς αἰσθήσεις ἢ τὰς φρένας του, καὶ ἔπειτα τὰς ἀνακτᾷ. Ἡ ἁμαρτία εἶναι πράγματι ***παραφροσύνη***, διότι ὁ πίπτων ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν αὐτῆς ἐνεργεῖ, ὁμιλεῖ καὶ σκέπτεται ἀντιθέτως πρὸς τὴν λογικήν, πρὸς τὴν ἀλήθειαν, πρὸς τὴν πνευματικήν του φύσιν, πρὸς τὸ πραγματικὸν ἑαυτοῦ συμφέρον. Ἡ ἀπομάκρυνσίς του ἀπὸ φιλόστοργον καὶ παντοδύναμον Πατέρα, ἡ διασπάθισις τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν του δυνάμεων εἰς ἀσωτείας καὶ ὁδοὺς ἁμαρτωλάς, ἡ ἐμμονή του εἰς πορείαν, ἥτις ἀσφαλῶς θὰ τὸν φέρῃ εἰς ἀπώλειαν, εἶναι πράξεις παράφρονος, ὄχι ὑγιοῦς πνεύματος. Εὐτυχὴς δὲ ἐκεῖνος, ὅστις ἐπὶ τέλους συνέρχεται καὶ ἀναγνωρίζει τὴν παραφροσύνην του αὐτήν!

Συνερχόμενος βλέπει τὴν ἀληθῆ του κατάστασιν καὶ τὰ αἴτια, ἅτινα τὸν ἔφερον εἰς αὐτήν. Παραβάλλει τὸν ἑαυτόν του μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ ἰδίως μὲ ἐκείνους, οἵτινες παρέμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Πατέρα, καὶ οἵτινες εὐτυχοῦν, ἔστω καὶ ἂν ἦναι ταπεινῆς τάξεως, ἔστω καὶ ἂν ἦναι μισθωτοὶ ὑπηρέται. Καὶ ταῦτα βλέπων λαμβάνει τὴν σωτήριον ἀπόφασιν.

«***Σηκωθεὶς θέλω ὑπάγει πρὸς τὸν πατέρα μου.***» Φανταζόμεθα τὸν ἄσωτον υἱὸν καθήμενον ἐπὶ μακρὸν χαμαὶ μεταξὺ τῶν χοίρων, οὓς ἔβοσκε, καὶ συλλογιζόμενον πάντα ταῦτα, ἐπὶ τέλους δὲ ἐγειρόμενον καὶ ὄρθιον ἐπὶ τῶν ποδῶν του μὲ τὴν λάμψιν μιᾶς ὁριστικῆς ἀποφάσεως εἰς τὸ πρόσωπόν του: «Θέλω ὑπάγει πρὸς τὸν πατέρα μου!»

Ἀπὸ τὰς λέξεις ταύτας τῆς παραβολῆς οἱ μὲν Πελαγιανοὶ τὸ πάλαι ἐξῆγον τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς δύναται διὰ τῆς ἰδίας του δυνάμεως νὰ στραφῇ

πρὸς τὸν Θεόν. Οἱ δὲ νεώτεροι Ἀρειανοὶ (Οὐνιτάριοι) εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἀσώτου υἱοῦ εὑρίσκουσιν ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι διὰ νὰ συμφιλιωθῇ μὲ τὸν Θεὸν ὁ ἁμαρτωλός, ἀρκεῖ μόνη ἡ μετάνοια αὐτοῦ, καὶ δὲν χρειάζεται ἱλασμὸς ἢ μεσίτης. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα συμπεράσματα ἀναιροῦνται σαφῶς ὑπὸ ἄλλων ῥήσεων τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς. Ὁ Χριστὸς ἐδήλωσε ῥητῶς: «Οὐδεὶς δύναται νὰ ἔλθῃ πρὸς Ἐμέ, ἐὰν δὲν ἑλκύσῃ αὐτὸν ὁ Πατήρ, ὁ πέμψας με» (Ἰωάν. ϛ'. 44). Καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἱλαστηρίου θυσίας καὶ μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ, μαρτυροῦσι κατηγορηματικῶς πλεῖστα χωρία τῆς ἱερᾶς Βίβλου, ὡς λ.χ.: «Ἔχοντες λοιπόν, ἀδελφοί, παρρησίαν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰ ἅγια διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ.... καὶ ἔχοντες ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, ἂς πλησιάσωμεν μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως» (Πρὸς Ἑβρ. ι'. 19 - 22). Οὔτε εἶναι λογικὸν νὰ ἀναμένωμεν ὅπως ἕκαστον ἐδάφιον τῆς Γραφῆς περιέχῃ ὁλόκληρον τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν· αὕτη συνάγεται ἐκ τῆς συσχετίσεως καὶ ἀντιπαραβολῆς τῶν διαφόρων μερικῶν διδασκαλιῶν ἐκ διαφόρων χωρίων τῆς ἱερᾶς βίβλου.

«Καὶ θέλω εἰπεῖ πρὸς αὐτόν, Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου». Ὁ ἐπιστρέφων ἄσωτος υἱὸς ἐν πρώτοις ἐνθυμεῖται καὶ ἀναγνωρίζει καὶ ἐπικαλεῖται τὴν πατρικὴν σχέσιν. Καὶ ὁ ἐπιστρέφων ἁμαρτωλὸς πρωτίστως αἰσθάνεται τὴν ἀποστασίαν του ἀπὸ τὸν Οὐράνιον Πατέρα καὶ ἐπικαλεῖται Αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην. Ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ ἁμαρτωλὸν αὐτοῦ παρελθὸν ὑπῆρξεν ἔγκλημα ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ οὐχὶ ἄλλου τινος. Ἀνακράζει, ὡς ὁ Ἄσωτος Υἱός: «Ἥμαρτον εἰς Σέ, τὸν Πατέρα μου ἐν οὐρανῷ!», ἢ ὡς ὁ Δαβίδ: «Εἰς Σέ, εἰς Σὲ μόνον ἥμαρτον καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν Σου ἔπραξα!» Διὰ τῆς ἁμαρτίας βλάπτομεν ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ βλάπτομεν πολλάκις τὸν πλησίον ἡμῶν. Ἀλλ' ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως ἁμαρτάνομεν οὐχὶ εἰς ἑαυτοὺς ἢ εἰς ἄλλον τινά, ἀλλὰ μόνον ***εἰς τὸν Θεόν***, καὶ ἡ ὑφ' ἡμῶν ἀναγνώρισις τῆς ἀληθείας ταύτης εἶναι ἡ βάσις πάσης ἀληθοῦς καὶ γνησίας μετανοίας. (1)

«Καὶ δὲν εἶμαι πλέον ἄξιος νὰ ὀνομασθῶ υἱός σου· κάμε με ὡς ἕνα τῶν μισθωτῶν σου». Ἡ βαθεῖα συναίσθησις τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἀναξιότητος ἀποτελεῖ διὰ τὸν ἁμαρτωλὸν ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς ἀληθοῦς μετανοίας. Ὡς λέγει ὁ Αὐγουστῖνος: «Ὁμολογῶν ἑαυτὸν ἀνάξιον, δεικνύει ἑαυτὸν ἀληθῶς ἄξιον».

Λαβὼν τὴν σωτήριον ἀπόφασιν, ὁ Ἄσωτος Υἱὸς σπεύδει νὰ τὴν θέσῃ εἰς ἐνέργειαν.

«Καὶ σηκωθεὶς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἐνῷ δὲ ἀπεῖχε ἔτι μακράν, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἐσπλαχνίσθη· καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν». Πόσον συγκινητικῶς περιγράφει ὁ Κύριος ἡμῶν τὰ δείγματα ταῦτα τοῦ πατρικοῦ φίλτρου! Ὁ ἀγαθὸς πατήρ, ὅστις ἀναμφιβόλως δὲν εἶχε παύσει πενθῶν διὰ τὸν ἀπολωλότα υἱὸν καὶ πιθανὸν διήρχετο τὰς ἡμέρας του κυττάζων ἐκ τοῦ παραθύρου του, μήπως τὸν ἴδῃ ἐπανερχό-

(1) Καθ' ὅλην τὴν Γραφὴν ἡ τοιαύτη ἐξομολόγησις τοῦ ἁμαρτωλοῦ χαρακτηρίζεται ὡς τὸ γνώρισμα εἰλικρινοῦς μετανοίας, ὅπως τοὐναντίον ἡ ἄρνησις τοῦ ἁμαρτωλοῦ νὰ ταπεινωθῇ δι' ἐξομολογήσεως ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εἶναι σημεῖον σκληροκαρδίας (Β'. Σαμ. ιβ'. 13, Ἰὼβ θ'. 20, λα.' 33, λγ.' 27, Παροιμ. κη.' 13, Ἱερεμ. β.' 35, ιστ.' 10, Ὠσηέ. ιδ.' 2, Α'. Ἰωάν. α.' 9, 10).

μενος, μόλις τὸν διέκρινε μακρόθεν, τὸν ἀνεγνώρισε παρ' ὅλα τὰ ἐλεεινὰ ράκη του· δὲν ἐπερίμενε νὰ πλησιάση, ἀλλ' ἔτρεξε πρὸς προϋπάντησιν αὐτοῦ. Δὲν τὸν ὑπεδέχθη μὲ αὐστηρότητα ἢ μὲ παράπονα διὰ τὴν μακράν του ἀποστασίαν, οὔτε περιέμεινε νὰ ἀκούση πρῶτον τὴν ἀπολογίαν του, ἀλλὰ τὸν ἐνηγκαλίσθη καὶ τὸν κατεφίλησε (²). Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Θεὸς πλησιάζει πρὸς τοὺς πλησιάζοντες πρὸς Αὐτὸν (Ἰακώβ. δ.' 8). Καὶ μόλον ὅτι οὗτοι «ἀπέχουσιν ἔτι μακράν,» καὶ εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς πολλὴν ἄγνοιαν καὶ ἀμάθειαν πνευματικήν, καὶ φέρουσιν ἀκόμη τὰ βρωμερὰ ράκη τοῦ ἁμαρτωλοῦ των παρελθόντος, ἐναγκαλίζεται αὐτοὺς ὁ Πατὴρ τῆς ἀγάπης καὶ δίδει εἰς αὐτοὺς τὸ φίλημα τῆς συμφιλιώσεως καὶ δικαιώσεως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τοῖς παράσχῃ τὴν βεβαιότητα ὅτι συνεχώρησε τὰς ἁμαρτίας των καὶ δὲν τὰς ἐνθυμεῖται πλέον.

Ὁ ἐπιστραφεὶς ἄσωτος υἱός, ἂν καὶ τὸν προλαμβάνει ἡ ἐκδήλωσις τῆς πατρικῆς ἀγάπης καὶ συγχωρήσεως, δὲν παραλείπει νὰ κάμῃ τὴν ἐξομολόγησιν, ἣν, ὡς εἴδομεν, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ κάμῃ. Καὶ τοῦτο ἦτο ἀπόδειξις τῆς γνησιότητος τῆς μετανοίας του. Ἀκριβῶς ἡ εὐμένεια καὶ ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ὑπεδέχθη ὁ πατήρ του, τὸν ἔκαμε νὰ αἰσθανθῇ ἔτι βαθύτερον τὴν παράβασιν καὶ ἀναξιότητά του. Καὶ ὁ ἀληθῶς μετανοήσας ἁμαρτωλός, ἀφοῦ αἰσθανθῇ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ συγχώρησιν καὶ δικαίωσίν του, δὲν λησμονεῖ τὴν ἁμαρτωλήν του κατάστασιν καὶ τὴν μετάνοιάν του. (³)

Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ὁ ἐπιστραφεὶς ἄσωτος υἱὸς ἐξομολογεῖται μὲν εἰς τὸν πατέρα του ὅτι «ἥμαρτεν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν του καὶ δὲν εἶναι πλέον ἄξιος νὰ ὀνομασθῇ υἱός του», δὲν προσθέτει ὅμως καὶ τὸ «κάμε με ὡς ἕνα τῶν μισθωτῶν σου». Ἑρμηνευταί τινες ἐξήγησαν τὴν παράλειψιν ταύτην, ὑποθέτοντες ἄλλοι μὲν ὅτι χάριν συντομίας ὁ Εὐαγγελιστὴς παρέλειψε τὴν φράσιν ταύτην, ἄλλοι δὲ ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ διέκοψε τὴν ἐξομολόγησιν. Εἰς ἡμᾶς φαίνεται λογικώτερον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι κατόπιν τῆς θερμῆς ὑποδοχῆς, δι' ἧς ὁ ἀγαθὸς πατὴρ προέλαβε τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ Ἀσώτου καὶ διεπίστωσεν ὅτι τὸν δέχεται πάλιν ὡς υἱόν του, ὁ Ἄσωτος ἐθεώρησεν ὅτι δὲν θὰ ἦτο πρέπον νὰ ἀρνηθῇ τὴν τοιαύτην ἀποκατάστασίν του εἰς τὴν υἱικὴν σχέσιν. Ὁ Πέτρος μετ' ἀληθοῦς ταπεινοφροσύνης ἠρνήθη μὲν κατ' ἀρχὰς νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν Διδάσκαλόν του νὰ τοῦ πλύνῃ τοὺς πόδας, ἔπειτα δὲ ὑποχωρήσας ἐδέχθη τοῦτο· θὰ ἦτο δὲ ἀνάρμοστος καὶ οὐχὶ εἰλικρινὴς ταπεινοφροσύνη, ἐὰν ἐπέμενεν εἰς τὴν ἄρνησίν του. Τοιουτοτρόπως ἐξ ἀληθοῦς ταπεινοφροσύνης ὁ Ἄσωτος ἐδέχθη τὴν ἀποκατάστασίν του ὡς υἱοῦ, ἀφοῦ οὕτως ἠθέλησεν ὁ πατήρ του, καὶ δὲν τῷ ἐζήτησε θέσιν μισθωτοῦ ἢ δούλου.

(²) Τὸ φίλημα εἰς τὴν Ἀνατολὴν δὲν ἦτο ἁπλῶς ἐκδήλωσις ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ σημεῖον συμφιλιώσεως καὶ εἰρήνης. Πρβλ. Γενέσ. λγ'. 4, Β'. Σαμ. ιδ'. 33, Ψαλμ. β'. 12.

(³) Ἰεζεκ. λς.' 31 : «Καὶ (ἀφοῦ σᾶς συγχωρήσω καὶ καθαρίσω καὶ σώσω) θέλετε ἐνθυμηθῆ τὰς ὁδοὺς ὑμῶν τὰς πονηράς ..... καὶ θέλετε ἀποστραφῆ αὐτοὶ ἑαυτούς». Ἐπίσης Ἰεζεκ. ις.' 62. 63 : «Καὶ θέλω στήσει τὴν διαθήκην μου πρὸς σὲ καὶ θέλεις γνωρίσει ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος, διὰ νὰ ἐνθυμηθῇς καὶ αἰσχυνθῇς, ὅταν ἐξιλεωθῶ πρὸς σὲ διὰ πάντα ὅσα ἔπραξας».

Τὴν δὲ θέλησίν του ταύτην ὁ πατὴρ ἔσπευσε νὰ διατρανώσῃ: «***Εἶπε πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, Φέρετε ἔξω τὴν στολὴν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτυλίδιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας***». Ἡ στολὴ καὶ τὸ δακτυλίδιον ἦσαν τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα οὐχὶ τοῦ δούλου ἢ τοῦ μισθωτοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου, ἐσήμαινον ἑπομένως τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἀσώτου εἰς τὴν θέσιν καὶ τὰ προνόμια τοῦ υἱοῦ.

Διάφοροι ἑρμηνευταὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ δώσωσι πνευματικὴν ἑρμηνείαν εἰς τὰς λεπτομερείας ταύτας τῆς παραβολῆς—τὴν στολήν, τὸ δακτυλίδιον, τὰ ὑποδήματα. Καὶ οὐδὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ δεχθῶμεν τὰς ἑρμηνείας ταύτας, ἂν και δὲν πρόκειται περὶ οὐσιωδῶν σημείων τῆς παραβολῆς. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν στολήν, διεφώνησαν οἱ ἑρμηνευταὶ ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «πρώτην». Οἱ πλεῖστοι ἐξηγοῦσι «τὴν στολὴν τὴν πρώτην» ὡς «τὴν καλλίστην, τὴν ἐπισημοτάτην». Τινὲς ὅμως, ὡς ὁ Τερτυλλιανὸς καὶ ὁ Θεοφύλακτος, τὴν ἡρμήνευσαν ὡς «τὴν στολὴν τὴν ἀρχαίαν», τὴν ὁποίαν ἐφόρει ὁ Ἄσωτος Υἱὸς ἄλλοτε, πρὸ τῆς ἀποστασίας καὶ ἀναχωρήσεώς του. Καθ' ἡμᾶς ἡ πρώτη ἑρμηνεία εἶναι ἡ ὀρθοτέρα, ἂν καὶ ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι σπουδαία. Τὸ οὐσιῶδες εἶναι ὅτι ἡ ἐπένδυσις τοῦ Ἀσώτου διὰ τῆς στολῆς εἰκονίζει τὴν ἐπένδυσιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ διὰ τῆς δικαιώσεως, τοῦ ἐξαγιασμοῦ, τῆς σωτηρίας, τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ρύπου τῆς ἁμαρτίας, τὴν μετάδοσιν τῆς ἐν Χριστῷ δικαιοσύνης.

Ὁ δὲ δακτύλιος ἑρμηνεύεται ὡς ὁ ἀρραβὼν τῆς Υἱοθεσίας (Ὠσηε' β'. 19,20), ἢ ὡς ἡ σφραγὶς τοῦ Πνεύματος, δι' οὗ ὁ ἁμαρτωλὸς σφραγίζεται (Ἐφεσ. α' 13, 14, Β'. Κορινθ. α' 22, πρβλ. Γαλάτ. δ'. 6, Ρωμ. η'. 23, Β'. Κορινθ. ε'. 5), Καὶ τέλος τὰ ὑποδήματα εἶναι τὰ ὑπονοούμενα ἐν Ἐφεσ. ϛ'. 15: «Ἔχοντες ὑποδεδημένους τοὺς πόδας μὲ τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης».

«***Καὶ φέροντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, σφάξατε καὶ φαγόντες ἂς εὐφρανθῶμεν***». Ἑρμηνευταί τινες ἐνόμισαν ὅτι ἐδῶ ὑπονοεῖται ἡ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θυσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄλλοι, ὡς ὁ Τερτυλλιανὸς καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Κλήμης, διαβλέπουσιν ἐν τῇ θυσίᾳ τοῦ σιτευτοῦ μόσχου τὴν τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας. Καθ' ἡμᾶς ὑποδηλοῦται μᾶλλον (ὡς ἐκ τῶν λέξεων «ἂς εὐφρανθῶμεν» καὶ «ἤρχισαν νὰ εὐφραίνωνται») ἡ μεγάλη χαρά, ἥτις γίνεται εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ ἑνὸς ἁμαρτωλοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐπίγειον Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τοῦ ἐπιστραφέντος ἁμαρτωλοῦ.

«***Διότι οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦτο καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦτο καὶ εὑρέθη. Καὶ ἤρχισαν νὰ εὐφραίνωνται***». Ὅπως εἰς τὰς προηγηθείσας παραβολὰς ὁ ποιμήν, ὁ ἐπανευρὼν τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον, ἐκάλεσε τοὺς φίλους του νὰ εὐφρανθῶσι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἡ γυνή, ἡ εὑροῦσα τὴν ἀπολεσθεῖσαν δραχμήν, συνεκάλεσε πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τὰς φίλας αὐτῆς, οὕτω καὶ ὁ ἀγαθὸς αὐτὸς πατὴρ καλεῖ τὸν οἶκόν του, τοὺς δούλους του, νὰ συμμετάσχωσι τῆς χαρᾶς, ἥτις ἐπλημμύρει τὴν πατρικήν του καρδίαν. Καὶ ἐξηγεῖ εἰς αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς χαρᾶς ταύτης. «***Νεκρὸς ἦτο***». Ἡ κατάστασις τῆς ἁμαρτίας παρομοιάζεται ἐν τῇ Γραφῇ πρὸς κατάστασιν θανάτου (Α'. Ἰωάν. γ'. 14, Α'. Τιμόθ. ε'. 6, Ἐφέσ. β'. 1,5). «***Ἀπολωλὼς ἦτο***». Πρβλ. Α'. Πέτρ. β'. 25: «Διότι ὑπήρχετε ὡς πρό-

βατα περιπλανώμενα· ἀλλὰ τώρα ἐπεστράφητε εἰς τὸν ποιμένα καὶ ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν ἡμῶν».

* * *

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ προκειμένη παραβολὴ ἠδύνατο νὰ σταματήσῃ. Ἀλλ' ἐν ἀρχῇ αὐτῆς ὁ Κύριος ἡμῶν εἶχεν εἰπεῖ: «Ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς», καὶ δι' αὐτοῦ ὑπεδήλου ὅτι ὑπάρχει καὶ συνέχεια. Ἡ δὲ συνέχεια ἐπιστέφει τὴν ὅλην ὡραίαν παραβολὴν δι' ἐπιλόγου, ὅστις ἐνέχει διδασκαλίαν ὑψίστης σπουδαιότητος, εἰκονίζων τὴν ἀντίθεσιν, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς μεγάλης καρδίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς στενῆς καὶ φθονερᾶς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου.

«***Ἦτο δὲ ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ υἱὸς ἐν τῷ ἀγρῷ· καὶ καθὼς ἐρχόμενος ἐπλησίασεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἤκουσε συμφωνίαν καὶ χορούς***». Ὁ πρεσβύτερος υἱός, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἄσωτον νεώτερον ἀδελφόν του, ἦτο φίλεργος καὶ πιστὸς εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ πατρός του. Ἐνῷ ὁ νεώτερος ἐσπατάλα τὸ μερίδιόν του ζῶν ἀσώτως ἐν χώρᾳ μακράν, ὁ πρεσβύτερος παρέμεινε παρὰ τῷ πατρὶ καταγινόμενος εἰς ἔργα χρήσιμα καὶ σώφρονα. Ἀκούσας μουσικὴν καὶ χορούς, δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, ὡς θὰ ἦτο τὸ φυσικώτερον, ἀλλ' ἐκάλεσεν ἔξω ἕνα δοῦλον καὶ τὸν ἠρώτησε τί συμβαίνει. Ἐκ τῆς χειρονομίας του ταύτης λαμβάνομεν τὴν πρώτην νύξιν περὶ τοῦ στρυφνοῦ καὶ δυστρόπου χαρακτῆρός του. Ὅταν δὲ ἔμαθε παρὰ τοῦ δούλου τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του, καὶ τὴν χαρὰν τοῦ πατρός του ἐπὶ τῷ ὅτι «ἀπήλαυσεν αὐτὸν ὑγιαίνοντα», ἀντὶ νὰ σπεύσῃ νὰ σφίγξῃ τὸν ἀνευρεθέντα ἀδελφόν εἰς τὰς ἀγκάλας του, «ὠργίσθη καὶ δὲν ἤθελε νὰ εἰσέλθῃ». Ὅταν δὲ ὁ μεγαλόψυχος πατὴρ ἐξῆλθε καὶ παρεκάλει αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ, διετύπωσε πρὸς αὐτὸν πικρὸν παράπονον διὰ τὴν «ἀδικίαν», ἥτις ἐγένετο ***εἰς αὐτόν***, διὰ τῆς ἐπιβραβεύσεως, ὡς τὴν ἐθεώρησε, τῆς ἀσωτείας τοῦ ἀδελφοῦ του.

«***Ἰδού, τόσα ἔτη σὲ δουλεύω καὶ ποτὲ ἐντολήν σου δὲν παρέβην· καὶ εἰς ἐμὲ οὐδὲ ἐρίφιον ἔδωκάς ποτε, διὰ νὰ εὐφρανθῶ μετὰ τῶν φίλων μου. Ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος, ὁ καταφαγών σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἔσφαξας δι' αὐτὸν τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν***». Παρατηρήσατε μὲ ὁποίαν ἀπέχθειαν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ἀσώτου, οὐχὶ ὡς ἀδελφοῦ του, ἀλλ' ὡς «υἱοῦ σου», καὶ πῶς λέγει «ἦλθεν», ὑπονοῶν ὅτι ὡς ξένος τις καὶ ἀλλότριος ἀφίκετο, ἀντὶ νὰ εἴπῃ «ἐπανῆλθεν εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον».

Ἀλλ' ὁ πατὴρ αἰσθάνεται τόσην χαράν, ὥστε δὲν ὀργίζεται μὲ τὸν πρεσβύτερόν του υἱόν, οὐδὲ ἀφίνει κανὲν νέφος νὰ ἐπισκιάσῃ τὸ χαρμόσυνον τῆς ἡμέρας. Καὶ ἀπαντᾷ πρὸς τὸν δύσθυμον καὶ ζηλόφθονον υἱόν: «***Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶσαι καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ εἶναι· ἔπρεπε δὲ νὰ εὐφρανθῶμεν καὶ νὰ χαρῶμεν, διότι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦτο καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλὼς ἦτο καὶ εὑρέθη***». Εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην διακρίνομεν δύο διορθώσεις καὶ ἐπιπλήξεις: Πρῶτον, διορθώνει ὁ πατὴρ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ του ὅτι ὁ νεώτερος ἐσπατάλησε τὴν περιουσίαν τοῦ πατρός, ἐνῷ ἐσπατάλησε μόνον τὸ ἰδικόν του μερίδιον, ὅπερ μίαν ἡμέραν θὰ τῷ ἀνῆκεν οὕτως ἢ ἄλλως. Δεύτερον, τὸν ἐπιπλήττει διὰ τὴν φράσίν του «οὗτος ὁ υἱός σου», διορθώνων αὐτὸν διὰ τῶν

λέξεων «ὁ ἀδελφός σου οὗτος», καὶ τὸν ψέγει, διότι, παρὰ τὸ πρέπον καὶ φυσικόν, δὲν αἰσθάνεται χαρὰν διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ παραστρατήσαντος καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐξαφανισθέντος ἀδελφοῦ του.

Ποῖον ἀποτέλεσμα εἶχον αἱ παραστάσεις αὗται τοῦ πατρός, δὲν μᾶς λέγει ἡ παραβολή. Ἂν θὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὑπῆρξαν ἐπιτυχεῖς ἢ ὄχι, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἑρμηνείας, ἣν θὰ δώσωμεν εἰς τὸν ἐπίλογον τοῦτον τῆς παραβολῆς. Ἐὰν ἐννοήσωμεν τὸν νεώτερον υἱὸν ὡς εἰκονίζοντα τοὺς Ἐθνικούς, τὸν δὲ πρεσβύτερον ὡς ὑποδηλοῦντα τοὺς Ἰουδαίους, ἡ εἰκασία θὰ ἦναι εὐκολωτέρα, ἢ ἂν ἐκλάβωμεν τὴν παραβολήν, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐλέχθη, ὡς εἰκονίζουσαν τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων γενικῶς πρὸς τὸν Θεὸν — τοῦ Ἀσώτου ὑποτυποῦντος τοὺς **ἁμαρτωλοὺς** ἐν γένει καὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοὺς **δικαίους** ἢ σεσωσμένους. Διότι ἐὰν συνταχθῶμεν (ὡς φρονοῦμεν ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον) πρὸς τὴν δευτέραν ταύτην ἐκδοχήν, τότε εὑρισκόμεθα πρὸ μιᾶς σοβαρᾶς ἑρμηνευτικῆς δυσκολίας, ὁμοίας πρὸς ἐκείνην ἣν συνηντήσαμεν καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τῶν Ἐργατῶν τοῦ Ἀμπελῶνος, ἤτοι: Ἐὰν ὁ πρεσβύτερος υἱὸς εἰκονίζῃ τοὺς **δικαίους** — ἐκείνους, οἵτινες οὐδέποτε ἀπεστάτησαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπως ὁ Ἄσωτος — τότε ἡ δικαιοσύνη αὐτῶν εἶναι πραγματικὴ ἢ ὄχι; Ἐὰν μὲν ἦναι πραγματική, τότε πῶς συμβιβάζεται αὕτη πρὸς τὴν φθονερὰν καὶ μοχθηρὰν στάσιν τοῦ πρεσβυτέρου ἀπέναντι τοῦ νεωτέρου; Εἶναι δυνατὸν ὁ ἀληθὴς πιστὸς νὰ κατηγορῇ τὸν Θεὸν ἐπὶ ἀδικίᾳ, καὶ νὰ μὴ χαίρῃ διὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἑνὸς ἀδελφοῦ παραστρατήσαντος; Ἐὰν δὲ ἡ δικαιοσύνη των δὲν εἶναι πραγματική, τότε πῶς ἐξηγεῖται ἡ ἀφήγησις τῆς παραβολῆς ὅτι ὁ πρεσβύτερος διέμεινε διαρκῶς παρὰ τῷ πατρὶ καὶ οὐδέποτε παρέβη ἐντολὴν αὐτοῦ, καὶ ἡ διαβεβαίωσις τοῦ πατρὸς ὅτι πᾶν ὅ,τι ἔχει εἶναι τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ;

Τὴν δυσκολίαν ταύτην δυνάμεθα νὰ παρακάμψωμεν παραδεχόμενοι ὅτι οἱ «δίκαιοι», οὓς συμβολίζει ὁ πρεσβύτερος υἱός, ἔχουσι μίαν δικαιοσύνην οὐχὶ ψευδῆ ἢ ὑποκριτικήν, ὡς τὴν τῶν Φαρισαίων, ἀλλὰ περιωρισμένην, στενὴν καὶ τυπικήν. Δὲν ἐξετραχηλίσθησαν εἰς παχυλὰς παραβάσεις τοῦ Θείου νόμου, τοὐναντίον ὑπῆρξαν ζηλωταὶ τῶν ἔργων τοῦ νόμου. Τοιοῦτοι ἦσαν καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Φαρισαίων—οἱ πλεῖστοι μὲν ἐξ αὐτῶν ὑποκριταί, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ εἰλικρινεῖς, «ἔχοντες ζῆλον Θεοῦ ἀλλ' οὐχὶ κατ' ἐπίγνωσιν» (Ρωμ. ι'. 1, 2). Οἱ δίκαιοι οὗτοι ἔχουσι μίαν μετρίαν καὶ περιωρισμένην δικαιοσύνην, ἀλλὰ δὲν ἐγνώρισαν κατὰ βάθος μήτε τὸν Θεὸν καὶ τὰς τελειότητας Αὐτοῦ, μήτε ἑαυτοὺς καὶ τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν, ἂν καὶ ἐργάζωνται ἀόκνως καὶ τυπικῶς εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ Θεοῦ, μὲ πνεῦμα δουλικὸν μᾶλλον ἢ υἱικόν. Καὶ οὕτω πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν πρόσκλησιν τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν δυστροποῦντα πρεσβύτερον, ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ συμμετάσχῃ τῆς οἰκιακῆς χαρᾶς—ὅπως εἰσέλθῃ ἐκ τοῦ «ἀγροῦ», ἐκ τῆς τυπικῆς δικαιοσύνης τῶν ἔργων, εἰς τὴν ἐσωτέραν κοινωνίαν τῶν πιστῶν καὶ σεσωσμένων μετὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ἐλευθερίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἠλευθέρωσεν ὁ Χριστὸς τοὺς ἀποδεχθέντας ἐν μετανοίᾳ καὶ πίστει τὴν διὰ τῆς ἱλαστηρίου Αὐτοῦ θυσίας σωτηρίαν.

Ο ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ ΕΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Ἐλέχθη, ἀνεξετάστως ἴσως, ὅτι ὁ Ἱσπανικὸς Προτεσταντισμὸς μόλις γεννηθείς, ἐξηφανίσθη εἰς τὰς καταχθονίους φλόγας, τὰς ὁποίας ἤναψεν ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις εἰς Βαλλαδόλιδ καὶ εἰς Σεβίλλην περὶ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος.

Ἐξ ἴσου ἀβάσιμος εἶναι καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς «Δευτέρα Μεταρρύθμισις», ὅστις ἀπενεμήθη εἰς τὴν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἀναφανεῖσαν καὶ σήμερον ἀκόμη ἐξελισσομένην θρησκευτικὴν ἀναζωπύρωσιν ἐν Ἱσπανίᾳ. Διότι δὲν ἀποτελεῖ ***διακοπὴν*** τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῆς Ἱσπανίας, τὸ ἐκ 300 ἐτῶν χάσμα, τὸ ὁποῖον ἐχώρισε τὴν πρώτην περίοδον ἀπὸ τὴν δευτέραν, ἀλλ' ὑπῆρξε τοῦτο περίοδος ***λανθανούσης ζωῆς***, κατὰ τὴν ὁποίαν διετηρήθη διάπυρος ὁ σπινθὴρ τῆς πίστεως καὶ ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις τοῦ λαοῦ, ἂν καὶ τὴν ἐκδήλωσιν αὐτῆς κατέστελλεν ἡ πίεσις τῆς τρομοκρατίας. Ἵνα δὲ ὀρθῶς κρίνῃ τις περὶ τοῦ Ἱσπανικοῦ Προτεσταντισμοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετασθοῦν ἀμφότεραι αἱ περίοδοι αὗται, ὡς καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν περίοδος τῶν 300 ἐτῶν, ἡ ὡς ***παρένθεσις*** παρεμπίπτουσα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἱσπανικοῦ λαοῦ.

Καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Εὐρώπη μετεμορφοῦτο ὑπὸ τὴν ζωογόνον πνοὴν τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων τοῦ 15ου αἰῶνος, ἡ Ἱσπανικὴ φυλὴ ἐδοξάζετο διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Νέου Κόσμου καὶ τῶν ἐκεῖ κατακτήσεών της. Τὰ δὲ Πανεπιστήμιά της καὶ ἡ φήμη τῶν σοφῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐδίδασκον ἐκεῖ, προσείλκυον τοὺς ἐκ πάσης χώρας λογίους.

Δὲν παρῆλθεν ὅμως χρόνος πολὺς καὶ τὸ ἐθνικὸν κλέος, ἡ δύναμις καὶ ἡ εὐημερία, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀναπτυχθῆ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐκείνην, ἤρχισαν νὰ ἐξαφανίζωνται, ὅταν τὴν ζωογόνον ἐκείνην ἐπίδρασιν διεδέχθη ἡ ἀπονεκρωτικὴ καὶ φθοροποιὸς ἐξουσία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀργανώσεως, ἥτις κατ' εὐφημισμὸν μόνον δύναται νὰ ὀνομασθῇ ***Ἱερὰ Ἐξέτασις***, ἔργον τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ συστηματικὴ ἀνερεύνησις καὶ κατάπνιξις πάσης φιλελευθέρας τάσεως μεταξὺ τοῦ Ἱσπανικοῦ λαοῦ, ἀνεξαρτήτως κοινωνικῆς τάξεως καὶ ἀναπτύξεως, ἡλικίας ἢ γένους.

Διαρκούσης τῆς βασιλείας τοῦ φανατικωτάτου Φιλίππου τοῦ Β'. καὶ τῶν διαδόχων του τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1559, ὁπότε ἠνάφθησαν αἱ πρῶται πυραὶ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, μέχρι τέλους τοῦ 17ου αἰῶνος, ἡ χώρα παρέμεινεν ἀπονεκρωμένη. Τὰ ἀγροτικὰ τμήματα ἠρημώθησαν, τῶν δὲ ὀλίγων ἀπομεινάντων ἀγροτῶν αἱ προσπάθειαι ἦσαν ἄτονοι καὶ ἄγονοι. Ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριον ἐξηφανίσθησαν. Ὁ κόσμος ἀπέθνησκε τῆς πείνης, ἐνῷ δὲ εἰς τὰς ἄλλας χώρας ὁ ἐκ τῆς Ἱσπανίας εἰσαχθεὶς πολιτισμὸς ἔτεινε πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ εὐημερίαν τούτων, ἐν αὐτῇ τῇ Ἱσπανίᾳ μόνον δύο τινὰ ηὔξανον—ἡ δυστυχία καὶ οἱ κληρικοί.

Τὴν ὀλεθρίαν φορὰν τῆς χώρας πρὸς τὴν τελείαν καταστροφὴν μόνος ὁ κλῆρος θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναχαιτίσῃ, ἐπιβάλλων μέτρα ἀνασυντάξεως· ἀλλ' ὁ κλῆρος δὲν ἐμερίμνα περὶ ἄλλου τινὸς ἢ πῶς νὰ προαχθῇ κοσμικῶς, ἀξιῶν δικαιώ-

ματα καὶ προνόμια, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν ἰδιότητα τῶν κληρικῶν ὡς ***ποιμένων τῶν ψυχῶν***. Τὰ μοναστήρια καὶ οἱ καθεδρικοὶ ναοὶ ὡμοίαζον μὲ φρούρια πρὸς ἀπόκρουσιν ἐχθροῦ, τοὺς δὲ τροφίμους των ἀπησχόλει μᾶλλον ἡ φροντὶς περὶ πολεμοφοδίων, περὶ ἵππων καὶ τοῦ εὐπρεπισμοῦ τούτων, ἢ αἱ «ὧραι» καὶ αἱ «ὁλονυκτίαι». Ὁ δὲ κατώτερος κλῆρος ἔζη ἀπροκαλύπτως βίον σκανδαλώδη, καὶ μετεμορφώθη εἰς ὄργανον ἐξυπηρετοῦν δουλικῶς τὰς θελήσεις τῶν ἰσχυρῶν. Ὑπῆρχον ἐν τούτοις μεταξὺ τούτων καὶ ἐνάρετοι, ὄχι ὀλίγοι δὲ τῶν ἱεραρχῶν καὶ διασημοτέρων κληρικῶν ὕψωσαν φωνὴν διαμαρτυρίας κατὰ τῆς διαφθορᾶς τῆς ἐκκλησίας· οἱ τοιοῦτοι, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἀφῆκαν καὶ συγγράμματα, ἐπόθουν μεταρρύθμισιν καὶ ἐθλίβοντο διὰ τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ κλήρου.

Ἐν ἀντιθέσει καταφανεῖ πρὸς τὸν κλῆρον, ὁ Ἱσπανικὸς λαός, κατὰ βάθος εὐσεβής, ἠγανάκτει ἐνδομύχως κατὰ τῆς κακοηθείας τῶν ἀναξίως περιβεβλημένων τὸν μανδύαν τοῦ ποιμένος τῶν ψυχῶν. Ἐπόθει ἀναμόρφωσιν τοῦ κλήρου, ἀλλὰ κυρίως ἐπόθει τροφὴν πνευματικὴν—τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ—ὅστις ἦτο τότε ἀπρόσιτος εἰς πάντας πλὴν τῶν λογίων, ὡς ὑπάρχων μόνον εἰς τὴν ἄγνωστον εἰς τοὺς πλείστους Λατινικὴν γλῶσσαν, ἢ καὶ εἰς τὸ ἔτι μᾶλλον ἄγνωστον Ἑλληνικὸν πρωτότυπον.

Τὴν ἀνάγκην τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὡς ἀντισταθμίσματος τῆς ἀσεβείας καὶ ἀκολασίας τοῦ κλήρου δὲν ᾐσθάνετο μόνον ὁ λαός. Τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν μιᾶς μεταφράσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς τὴν Ἱσπανικὴν γλῶσσαν ἐξέφρασαν καὶ διὰ ζώσης φωνῆς καὶ εἰς συγγράμματα ἄνδρες ἐκ τῶν ἐξοχωτάτων, μεγιστᾶνες τῆς Ἱσπανίας, λόγιοι, καὶ αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς Ἀλφόνσος ὁ Ε΄ τῆς Ἀρραγώνης. «Εἴθε νὰ ἔδιδεν ὁ Θεός», ἔγραφεν ὁ ἰατρὸς Ἀντώνιος Πόρρα, «νὰ μὴ ἐδιάβαζαν αἱ γυναῖκες ἄλλο τι παρὰ τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰς Ἐπιστολὰς τοῦ Ἁγίου Παύλου, νὰ μὴν ἐτραγούδουν οἱ ἐργάται καὶ οἱ τεχνῖται ἄλλα τραγούδια διὰ νὰ φαιδρύνουν τὴν ἐργασίαν των, παρὰ τοὺς ψαλμοὺς τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς, ὅλαι δὲ αἱ συνομιλίαι τῶν Χριστιανῶν νὰ εἶχον ὡς μόνον θέμα τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν».

Ἦσαν ἑπομένως διῃρημένα τὰ πνεύματα. Οἱ μὲν ὅλως παραδεδομένοι εἰς τὴν ὕλην, ἔζων ἐναβρυνόμενοι εἰς τὴν κακοήθειαν καὶ τὴν ἐξαχρείωσιν τοῦ περιβάλλοντος, οἱ δὲ θλιβόμενοι διὰ τὴν σκανδαλώδη ταύτην κατάστασιν ἐπόθουν ἀναμόρφωσιν τῶν ἠθῶν, τόσον τοῦ λαοῦ, ὅσον καὶ τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλοι πάλιν, οἱ ἐμβαθύνοντες περισσότερον εἰς τὰ αἴτια τῆς ὅλης ταύτης καταστάσεως, δὲν ἠρκοῦντο εἰς πράγματα τόσον ἀνεπαρκῆ, ἀλλ' ἐζήτουν ὅπως δοθῇ εἰς τὸν λαὸν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἰς γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν νὰ ἐννοῇ, ὅπως οὗτος, ὡς ζύμη ἀγαθή, ἐνεργήσῃ τὴν ποθουμένην ἐξάγνισιν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Μεταξὺ τῶν ***Βιβλικιστῶν***, ἤτοι τῶν συνηγορούντων ὑπὲρ λαϊκῆς Ἁγίας Γραφῆς, τινὲς μὲν ἔφθανον μέχρι τοῦ νὰ ἐλέγχουν τινὰ τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Θείου Λόγου, οἱ πλεῖστοι ὅμως ἀπεῖχον τοιούτου ἐλέγχου ἐκ φόβου μήπως πέσωσιν ὑπὸ δυσμένειαν ὡς αἱρετικοί. Ἀντιμέτωποι τόσον πρὸς τοὺς ζητοῦντας τὴν ἀναμόρφωσιν, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς ἀρκουμένους εἰς τὴν παροχὴν τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς γλῶσσαν καταληπτήν, ἀντετάσ-

σοντο οἱ ***Σχολαστικοί,*** οἱ εἴτε ἐξ ἐπαγγέλματος, εἴτε ἐρασιτεχνικῶς μεταχειριζόμενοι τὴν σοφιστείαν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ψεύδους. Μετὰ τούτων δὲ ἐτάσσετο ὁ μέγας ὄγκος τῶν κληρικῶν καὶ οἱ ἀμαθεῖς μοναχοί. Οὗτοι δὲ πάντες ἔβλεπον δυσμενῶς τὰς προσπαθείας τῶν ***Βιβλικιστῶν*** ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ὑπῆρχον ἐν τούτοις εἰς τὰς τάξεις τῶν ἱεραρχῶν πνεύματα ἐκλεκτὰ καὶ εἰλικρινῆ, θρηνοῦντα τὸν ἐξευτελισμὸν τῆς θρησκείας καὶ ζητοῦντα τρόπον ἀνορθώσεως αὐτῆς. Μεταξὺ τούτων ἦτο ὁ Καρδινάλιος Φραγκῖσκος Χιμένες ντὲ Θισνέρος, ἔνθερμος συνήγορος τῆς μεταφράσεως τῆς Γραφῆς καὶ τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ κλήρου. Περὶ τὸ τέλος τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος ὁ ἱεράρχης οὗτος ἀπηύθυνεν ὑπόμνημα πρὸς τοὺς Καθολικοὺς μονάρχας τῆς Εὐρώπης, διὰ τοῦ ὁποίου ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην μεταρρυθμίσεως ἐν τῇ θρησκείᾳ, περιγράφων ταυτοχρόνως τὴν γενικῶς ὑφισταμένην ἀφάνταστον ἠθικὴν κατάπτωσιν. Δὲν ἠρκέσθη δὲ εἰς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ διέτρεξε τὴν χώραν ἐπισκεπτόμενος τὰ μοναστήρια, ἓν πρὸς ἕν, παραδίδων εἰς τὰς φλόγας τοὺς τίτλους τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν προνομίων των, καταργῶν τὰς ἀθεμίτους των προσόδους καὶ ἀναγκάζων αὐτὰ εἰς ὑποταγήν. Μεταξὺ τούτων πολλοὶ δὲν ἔστερξαν νὰ ὑποκύψουν, καὶ ὁλόκληρα τάγματα μοναχῶν μετηνάστευσαν εἰς Μαρόκον, ὅπως ζήσουν ἐκεῖ κατὰ βούλησιν ἀνενόχλητοι. Ἡ ἀναμόρφωσις, τὴν ὁποίαν τοιουτοτρόπως ἐπεδίωξεν ὁ καρδινάλιος περιωρίσθη εἰς μεταρρύθμισιν ἠθῶν. Ἀλλὰ τῆς πρὸς τὰς Ἁγίας Γραφὰς ἀγάπης του σώζεται μνημεῖον εὐφραδές—ἡ πρώτη πολύγλωσσος Βίβλος, ἤτοι μετάφρασις τῆς Γραφῆς ἐκ τῆς Λατινικῆς καὶ Ἑλληνικῆς εἰς τὴν Ἱσπανικὴν εἰς παραλλήλους στήλας—ἀριστούργημα τυπογραφίας—διὰ τὴν ὁποίαν ὁ εὐσεβὴς καρδινάλιος κατέβαλεν ἀτρύτους κόπους. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις διὰ τὰς μετέπειτα μεταφράσεις τῆς Γραφῆς, κατὰ τὴν Εὐαγγελικὴν Ἀναμόρφωσιν τῆς βορείου Εὐρώπης, μένει δὲ εἰς μαρτύριον τοῦ ζήλου τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἱεράρχου ὑπὲρ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ ἦτο ἱκανὸν νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸ ρεῦμα τῆς γενικῆς ἐκλύσεως καὶ ἀκηδείας τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο ᾐσθάνοντο οἱ διανοούμενοι ἀπὸ πολλοῦ, ὡς μαρτυρεῖ ὅλη ἡ Ἱσπανικὴ φιλογογία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐὰν δὲ πιστεύσωμεν τὸν Ἀδόλφον ντὲ Κάστρο, ὁ Ἱσπανικὸς λαὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἀρκούντως ἀπογοητευμένος ἐκ τῆς καταστάσεως καὶ ἐπαρκῶς προητοιμασμένος, ὥστε νὰ ὑποστηρίξῃ πραγματικὴν μεταρρύθμισιν τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις θὰ ἐπανέφερεν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀποστολικὴν αὐτῆς δύναμιν καὶ ἁγνότητα.

Αἱ διαθέσεις αὗται ἐνισχύθησαν τότε ὑπὸ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ***Ἐράσμου,*** τοῦ σοφωτάτου Ὁλλανδοῦ θεολόγου καὶ διασημοτάτου ἀνδρὸς τῶν γραμμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἢ οἱασδήποτε ἐποχῆς ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Γενόμενα εὐθὺς ἀνάρπαστα τὰ ἔργα του ἀνεγινώσκοντο ἀπλήστως καὶ προσείλκυσαν εἰς τὰς μεταρρυθμιστικὰς ἰδέας τοῦ Ἐράσμου μεγίστην μερίδα τοῦ Ἱσπανικοῦ λαοῦ. Παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας καὶ τὰς ὕβρεις τῶν μοναχῶν, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἐράσμου ηὔξανον καταπληκτικῶς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέ-

ραν, εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ λογιώτατος θεολόγος Μαλδονᾶτος ἔγραφεν εἰς τὸν Ἔρασμον, χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ, ὅτι οἱ Ἱσπανοὶ χωρὶς διάκρισιν φύλου, ἡλικίας ἢ τάξεως, ὄχι μόνον τὴν σοφίαν του ἐθαύμαζον, ἀλλὰ καὶ διέβλεπον ἐν αὐτῇ κάτι τὸ θεῖον. Μόνον δὲ ἀντέπραττον ὑβρίζοντες οἱ σοφισταὶ καὶ οἱ μοναχοί, «οἵτινες σχεδὸν δὲν ἀξίζουν νὰ ὀνομάζωνται ἄνθρωποι».

Ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσῃ τις: Ποῖα ἦσαν τὰ νέα ἐκεῖνα δόγματα, τὰ ἀναστατώσαντα εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὰς τάξεις τοῦ κλήρου, τοὺς δὲ λογίους καὶ εὖ φρονοῦντας, ἔτι δὲ καὶ πολλοὺς διακεκριμένους κληρικοὺς ἱκανοποιοῦντα καὶ εὐφραίνοντα. Ἂς ἀκούσωμεν τὸ κατηγορητήριον τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἐράσμου, οἵτινες, ἐκτὸς συκοφαντιῶν τινων ἀβασίμων, κατηγόρουν αὐτόν, ὅτι δυσφημεῖ τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν, καὶ δὲν ἐπιδοκιμάζει τὸν βασανισμὸν τοῦ σώματος τῶν αἱρετικῶν πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ὅτι θεωρεῖ τὴν ἐξομολόγησιν ὡς νεωτερισμὸν ἐκκλησιαστικόν, ἐφευρεθέντα πρὸς ὄφελος τῶν ἐπισκόπων, ὅτι πρεσβεύει ἐσφαλμένως τὰ περὶ τῆς Ἁγίας Εὐχαριστίας, ὅτι ζητεῖ νὰ δώσῃ καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς δικαιώματα λατρείας, ἐκτοπίζοντα πᾶν μεσάζον πρόσωπον μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ***Θεοῦ,*** ὅτι ἀρνεῖται τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα καὶ τὸ κῦρος τῶν ἀποφάσεων αὐτοῦ καὶ τῶν Συμβουλίων τῆς Ἁγίας Ἕδρας, ὅτι ὁμιλεῖ ἀσεβῶς περὶ τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων,—ὅτι χαρακτηρίζει ὡς ἰουδαϊσμοὺς πολλὰς τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας ὅτι κηρύσσεται κατὰ τῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου, τῆς προσκυνήσεως τῶν ἁγίων λειψάνων καὶ τῶν εἰς ἱεροὺς τόπους προσκυνημάτων, τῶν νηστειῶν τῆς πωλήσεως τῶν συγχωροχαρτίων καὶ ἄλλων παρομοίας φύσεως ἐθίμων. Γενικῶς δὲ ὅτι διαμφισβητεῖ τὸ δικαίωμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ νὰ ἦναι κάτοχος κοσμικῆς περιουσίας καὶ νὰ ἐξασκῇ κοσμικὴν ἐξουσίαν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ, τὰ ἔργα τοῦ Ἐράσμου ἦσαν μία σθεναρὰ διαμαρτυρία κατὰ τῆς θρασυτάτης ἀξιώσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν συνειδήσεων τῶν Χριστιανῶν καὶ τῆς κοσμικῆς Ἐξουσίας.

Αἱ δοξασίαι αὗται τοῦ Ἐράσμου δὲν ἀπέτρεψαν τοὺς λογιωτάτους τῆς ἐποχῆς ἀπὸ τοῦ νὰ ταχθοῦν μεταξὺ τῶν ἐνθερμοτέρων του ὀπαδῶν. Τὰ ὀνόματα τῶν διασημοτέρων καθηγητῶν τῶν Πανεπιστημίων τῆς Ἀλκάλας καὶ τῆς Σαλαμάνκας, οἱ ἀρχιεπίσκοποι Τολέδου καὶ Σεβίλλης, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρχιεροεξεταστὴς Ἀλόνσος Μανρίκε, πρώην ἐχθροί, ἐγένοντο θιασῶται καὶ θαυμασταὶ τοῦ Ἐράσμου ἀκλόνητοι. Τὰ συγγράμματα τοῦ Ἐράσμου, τὸ ***Ἐγχειρίδιον,*** αἱ ***Συνομιλίαι,*** ὁ ***Ἔπαινος τῆς παραφροσύνης*** μετεφράσθησαν ἐκ τῆς Λατινικῆς εἰς τὴν Ἱσπανικήν, διῆλθον πλείστας ἐκδόσεις, ἐμελετῶντο ἀπλήστως ὑπὸ πάντων τῶν ὁπωσοῦν διανοουμένων καὶ ὑπ᾿ αὐτῶν τῶν λογιωτέρων καὶ ἐναρετωτέρων τῶν ἐν ταῖς μοναῖς ἐγκεκλεισμένων μοναχῶν. Αὐτὸς δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ τόσον κατεγοητεύθη ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν, ὥστε ἐχορήγησεν εἰς τὸν Ἔρασμον σύνταξιν ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου τῆς Φλάνδρης. Γενικῶς δὲ μόνον ὁ ἀμαθέστερος κλῆρος καὶ ἐκ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου οἱ βλέποντες δυσμενῶς νὰ ὑποσκάπτηται ἡ ἐξουσία των, ἀπετέλουν τὴν φάλαγγα τῶν ἐχθρῶν τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν. Οἱ διανοούμενοι, οἱ διασημότεροι τῶν λογίων, καὶ αὐτῶν τῶν ἱεραρχῶν, ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρχιεροεξεταστής, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἦσαν ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν κακῶς κειμένων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Διατί λοιπὸν ἡ Μεταρρύθμισις δὲν ηὐδοκίμησεν ἐν Ἱσπανίᾳ; ***Διὰ λόγους πολιτικούς.*** Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Ε΄ ὁ πλέον ἢ ἅπαξ ἀντιταχθεὶς διὰ τῶν ὅπλων εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς Παπωσύνης καὶ μάλιστα ἐπιτρέψας τὴν λεηλάτησιν αὐτῆς τῆς Ρώμης, ὁ ὀνειροπολήσας ἴσως νὰ γίνῃ ὁ Μεταρρυθμιστὴς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἀνὰ τὸν κόσμον, ἀποσυρθεὶς εἰς τὴν μονὴν τῆς Γιούστης περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του, κατελήφθη ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ νὰ ἴδῃ ἐπαναλαμβανομένας εἰς τὴν Ἱσπανίαν τὰς πολιτικὰς ἀνωμαλίας, ἃς προεκάλεσεν ἐν Γερμανίᾳ ἡ ἐκραγεῖσα Ἀναμόρφωσις τοῦ Λουθήρου, τῆς ὁποίας τὰ καθέκαστα ἐπιτηδείως διέστρεφον καὶ ἐμεγαλοποίουν οἱ περὶ αὐτὸν μοναχοί, ἔγραψε πρὸς τὴν θυγατέρα του Ἀντιβασίλισσαν Ἰσαβέλλαν, ὅπως λάβῃ σύντονα μέτρα, ἵνα παρεμποδίσῃ παρόμοιον κίνημα ἐν Ἱσπανίᾳ.

Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον συνεμορφώθη αὕτη πρὸς τὴν ὑπὲρ διατηρήσεως τῆς εἰρήνης τῆς χώρας ἐπιθυμίαν τοῦ πατρός της, καταφαίνεται ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς καυχήσεως: «Διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παρθένου Μητρὸς αὐτοῦ, ἐδημιούργησα μεγίστην δυστυχίαν· ἠρήμωσα πόλεις καὶ διαμερίσματα, ἐπαρχίας καὶ βασίλεια».

Παρ᾿ ὅλας ὅμως τὰς προσπαθείας τῶν περιστοιχούντων τὸν Αὐτοκράτορα μοναχῶν, καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν καθολικῶν ἱστορικῶν, ὁ Αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Ε΄ ἀπέθανεν πεποιθὼς ὄχι εἰς τὴν ἀξιομισθίαν τῶν ἰδίων του ἔργων ἢ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἀλλ᾿ εἰς μόνον τὸ ἐξιλαστικὸν ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦθ᾿ ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀναμορφώσεως. (ἀκολουθεῖ)

ΠΕΡΙ ΣΥΜΒΟΛΩΝ ΠΙΣΤΕΩΣ

Εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν ἀναφαίνεται ἐνωρὶς ἡ διατύπωσις τῶν θεμελιωδῶν δογμάτων τῆς Χριστιανικῆς πίστεως εἰς βραχείας περιλήψεις, τὰς ὁποίας ἐπανελάμβανον οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν βάπτισιν αὐτῶν, ἢ ἐχρησιμοποίουν οἱ πιστοί, ὅταν μετέβαινον ἀπὸ μιᾶς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας εἰς ἄλλην, πρὸς πιστοποίησιν τῆς ταὐτότητός των ὡς Χριστιανῶν. Διὰ τοῦτο, ὡς λέγει ὁ Mabillon, εἶναι πιθανὸν ὅτι αἱ περιλήψεις αὗται, αἵτινες βραδύτερον ἐκλήθησαν ***Σύμβολα Πίστεως,*** *κατ᾿ ἀρχὰς δὲν ἦσαν γραπταί, ἀλλ᾿ ἀπεστηθίζοντο καὶ μετεδίδοντο προφορικῶς, ἵνα μὴ ἦναι γνωσταὶ εἰς τοὺς μὴ μεμυημένους εἰς τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν.*

Εἰς τὴν Κ. Διαθήκην προσεπάθησαν πολλοὶ θεολογοῦντες νὰ ἀνεύρωσιν ἴχνη χρήσεως τοιούτων Συμβόλων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν Ἀποστόλων. Οἱ τοιοῦτοι εὑρίσκουσιν ὅτι, ὅταν ὁ Παῦλος ἐνουθέτει τὸν Τιμόθεον νὰ φυλάξῃ τὴν «καλὴν παρακαταθήκην» καὶ «τὴν ὑποτύπωσιν τῶν ὑγιαινόντων λόγων», ἠννόει Σύμβολόν τι, διατυπωθὲν ὑπ᾿ αὐτοῦ τοῦ Παύλου (Α΄. Τιμόθ. ϛ΄. 20, Β΄ Τιμ. α΄ 13, 14). Πλὴν ἡ τοιαύτη εἰκασία εἶναι κατὰ βάθος ἀστήρικτος, οὐδαμόθεν ἐπικυρου-

μένη. Ἡ «παρακαταθήκη», ἣν ἠννόει ὁ Παῦλος, εἶναι προδήλως τὸ σύνολον τῆς προφορικῆς καὶ γραπτῆς διδασκαλίας, ἣν ἔλαβεν ὁ Τιμόθεος παρ᾽ αὐτοῦ—ἡ πίστις εἰς Χριστόν, οὐχὶ δὲ καμμία περίληψις αὐτῆς.

Ἄλλοι πάλιν διαβλέπουσιν ἴχνη ἑνὸς καθιερωμένου Συμβόλου ἢ περιλήψεως ἄρθρων πίστεως εἰς τὴν Πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴν (ς΄. 1, 2): «Διὰ τοῦτο ἀφήσαντες τὴν ἀρχικὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ἂς φερώμεθα πρὸς τὴν τελειότητα, μὴ θέτοντες πάλιν θεμέλιον μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων καὶ πίστεως εἰς Θεόν, τῆς διδαχῆς τῶν βαπτισμῶν καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν καὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς κρίσεως τῆς αἰωνίου». Ἀλλὰ καὶ ἂν ἠθέλομεν παραδεχθῇ τὴν εἰκασίαν ταύτην, ἡ ἀμέσως ἐπακολουθοῦσα φρᾶσις: «Καὶ τοῦτο θέλομεν κάμει, ἐὰν ἐπιτρέπῃ ὁ Θεός», ὑποδηλοῖ σαφῶς ὅτι τοὐλάχιστον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶχε διατυπωθῆ Σύμβολον ἢ περίληψις τῶν θεμελιωδῶν δογμάτων τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Οἱ πλεῖστοι τῶν μελετητῶν τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας συμφωνοῦσιν εἰς τοῦτο: Ὅτι τὸ μόνον ἴχνος Συμβόλου ἢ Ὁμολογίας Πίστεως, ὅπερ εὑρίσκομεν ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ, εἶναι ἡ ἁπλῆ ***ὁμολογία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς Κυρίου καὶ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ,*** *τὴν ὁποίαν ὤφειλον νὰ κάμωσιν οἱ ζητοῦντες νὰ ἀποκτήσωσι τὴν σωτηρίαν καὶ νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν (Ρωμ. ι΄ 9, Α΄ Κορινθ. ιβ΄ 3, Πράξ. η΄ 57, Α΄ Ἰωάν. δ΄ 15, ε΄ 5, πρβλ. Ἑβρ. δ΄ 14).*

Ἀλλ᾽ οὔτε καὶ εἰς τοὺς Ἀποστολικοὺς λεγομένους Πατέρας εὑρίσκομεν ἐνδείξεις περὶ ὑπάρξεως ὡρισμένου Συμβόλου ἢ περιλήψεως τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων κατὰ τὸν μεταποστολικὸν αἰῶνα. Ὁ Κλήμης (Πρὸς Κορινθ. νη΄. 2) ἀναφέρει μόνον ὁδηγίας παρεμφερεῖς πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου: «Βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. κη΄ 19). Ὁ Πολύκαρπος (Ἐπ. 7) ἀπηχεῖ τὸν Ἰωάννην. Μόνος ὁ Ἰγνάτιος (Πρὸς Τραλλ.) φαίνεται ὑποδεικνύων τὴν χρῆσιν εἴδους τινὸς Συμβόλου ἢ διατυπώσεως ἄρθρων τινῶν πίστεως. Ἀλλ᾽ ἀκριβῶς ἐκ τούτου ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ὑπῆρχε τοιοῦτο καθιερωμένον Σύμβολον.

Μετὰ τοὺς Ἀποστολικοὺς ὅμως Πατέρας, ἡ Ἐκκλησία ἢ μᾶλλον αἱ κατὰ τόπους ἐκκλησίαι φαίνεται ὅτι βαθμηδὸν προῆλθον εἰς τὴν χρῆσιν Συμβόλων συνοψιζόντων εἰς ὀλίγας λέξεις τὰ θεμελιώδη ἄρθρα τῆς πίστεως. Κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα ὁ Τερτυλλιανὸς εἰς τὰ συγγράμματά του παραθέτει σύνοψιν τῶν περὶ Θεοῦ, περὶ Χριστοῦ, περὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, ἀναστάσεως τοῦ σώματος καὶ μελλούσης ζωῆς Χριστιανικῶν διδασκαλιῶν. Βραδύτερον ἐν τῇ Δύσει ἐδημιουργήθη βαθμηδὸν τὸ λεγόμενον ***Ρωμαϊκὸν Σύμβολον,*** *ὅπερ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Αὐγουστίνου (Περὶ Πίστεως καὶ Συμβόλου) καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς:*

> *«Πιστεύω εἰς Θεὸν Πατέρα Παντοδύναμον, καὶ εἰς Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν μονογενῆ Αὐτοῦ Υἱόν, γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου δι᾽ Ἁγίου Πνεύματος, σταυρωθέντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ ταφέντα, ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός, ὁπόθεν θὰ ἔλθῃ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς.*
>
> *Πιστεύω εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τὴν Ἁγίαν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος».*

Εἰς τὸ Σύμβολον τοῦτο, ὅπερ κατὰ τὸν Ἐπιφάνιον παρουσίασεν ὁ ἐξόριστος Ἐπίσκοπος Ἀγκύρας Μάρκελλος εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης Ἰούλιον ἐν ἔτει 340 μ. Χρ. προσετέθη βραδύτερον μετὰ τὴν λέξιν «ταφέντα» ἡ φρᾶσις «κατελθόντα εἰς Ἅδην», παραληφθεῖσα ἐκ τοῦ **Συμβόλου τῆς Ἀκυλεγίας**, ὅπερ περιγράφει καὶ ἐπεξηγεῖ ὁ ἱερεὺς Ρουφῖνος (400 μ. Χρ.), οὕτω δὲ ἀπετελέσθη τὸ λεγόμενον **Σύμβολον τῶν Ἀποστόλων**, ὅπερ καὶ μέχρι σήμερον εἶναι γενικῶς ἐν χρήσει ἐν τῇ Δύσει παρὰ Ρωμαιοκαθολικοῖς καὶ Διαμαρτυρομένοις.

Ἐπίσης ἔχομεν καὶ **Σύμβολον τοῦ Ἱερωνύμου** (περὶ τὸ 400 μ. Χρ.), ἔχον ὡς ἑξῆς:

«Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων. Πιστεύω εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ Θεοῦ, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, Φῶς ἐκ Φωτός, παντοδύναμον ἐκ παντοδυνάμου, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, πρὸ τῶν αἰώνων, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐξ οὐρανοῦ, συλληφθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου, παθόντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, σταυρωθέντα, ταφέντα, κατελθόντα εἰς Ἅδην, καταπατήσαντα τὸ κέντρον τοῦ θανάτου, ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἐμφανισθέντα εἰς τοὺς ἀποστόλους. Μετὰ τοῦτο ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, ὁπόθεν θὰ ἔλθῃ ἵνα κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς.

Πιστεύω εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, Θεὸν οὐ γεννηθέντα, ἢ ποιήθεντα ἀλλὰ συνάναρχον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ.

Πιστεύω εἰς τὴν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν πιστῶν, εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ἀμήν.

Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὡσαύτως κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα διεμορφώθησαν βαθμηδὸν καὶ κατὰ τόπους διάφορα Σύμβολα ἢ Ὁμολογίαι Πίστεως, κυρίως πρὸς καταπολέμησιν τῶν ποικίλων αἱρέσεων. Οὕτω κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ Α'. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (325) ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας **Εὐσέβιος** παρουσίασε Σύμβολον ἐν χρήσει, ὡς ἐδήλωσεν, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ **Καισαρείας**, ἔχον ὡς ἑξῆς:

«Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν τῶν πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων.

Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, Φῶς ἐκ Φωτός, Ζωὴν ἐκ Ζωῆς, μονογενῆ Υἱόν, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, γεννηθέντα ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐνσαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἀνελθόντα εἰς τὸν Πατέρα καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

Καὶ εἰς Πνεῦμα Ἅγιον».

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Συμβόλου τούτου τοῦ Εὐσεβίου ἡ Σύνοδος κατήρτισεν ἐπίσημον Σύμβολον, ἀναιροῦν τὰς κακοδοξίας τοῦ Ἀρείου ὡς πρὸς τὸν Υἱόν. Τὸ Σύμβολον τοῦτο κατόπιν συνεπλήρωσεν ἡ ἐν Κων/πόλει Β'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (381 μ. Χρ.) διὰ τοῦ περὶ Ἁγίου Πνεύματος ἄρθρου καὶ τῶν ἑπομένων αὐτῷ, οὕτω δὲ ἀπετελέσθη τὸ ἱστορικὸν **Σύμβολον Πίστεως**, κοινῶς τῆς **Νικαίας** λεγόμενον, ὅπερ κρατεῖ ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μέχρι σήμερον ἀμετάβλητον, ἐπίσης δὲ παραδέχεται καὶ ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία τροπο-

ποιημένον διὰ τῆς προσθήκης τῶν λέξεων «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» (filioque) εἰς τὴν περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος παράγραφον. Αἱ Προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως χρησιμοποιοῦσι τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας οὕτω τροποποιημένον. Αἱ Ἑλληνικαὶ Εὐαγγελικαὶ Ἐκκλησίαι παραδέχονται αὐτὸ ἄνευ τῆς προσθήκης «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ».

Ἀλλ' ἡ Ἀρειανὴ διένεξις δὲν κατέπαυσε μὲ τὰς ἀποφάσεις τῆς Α'. Οἰκουμενικῆς ***Συνόδου,*** *διάφοροι δὲ μεταγενέστεραι τοπικαὶ Σύνοδοι ἐζήτησαν εἰς μάτην νὰ λύσωσιν ὁριστικῶς τὸ ζήτημα. Δύο τῶν Συνόδων τούτων, συγκροτηθεῖσαι ἐν* ***Ἀντιοχείᾳ*** *ἐν ἔτει 341 καὶ 345 μ. Χρ., συνέταξαν καὶ αὗται ἀνὰ ἓν Σύμβολον, καθ' ὅλα σχεδὸν ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς Νικαίας, παραλείπουσαι μόνον τὴν λέξιν «ὁμοούσιος». Ὡσαύτως ἀνεφάνη καὶ εἰς* ***Ἱεροσόλυμα*** *ἕτερον Σύμβολον, ὑποβληθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου εἰς τὴν Β'. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, τὸ ὁποῖον ἐλάχιστα διαφέρει τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας.*

Ἓν ἀκόμη Σύμβολον ἀνεφάνη ἐν τῇ Δύσει κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα, τὸ λεγόμενον ***Σύμβολον τοῦ Ἀθανασίου,*** *πολὺ βραχύτερον τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας, ἀλλὰ μὴ ἀφιστάμενον αὐτοῦ οὐσιωδῶς. Τὸ Σύμβολον ὅμως τοῦτο οὐδέποτε ἐχρησιμοποιήθη εὐρέως οὐδ' εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως.*

*
* *

Τὰ ἀνωτέρω εἶναι τὰ μόνα Σύμβολα Πίστεως τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ὧν τὰ κείμενα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Μετὰ τὸν 5ον αἰῶνα ἔπαυσεν ἡ διατύπωσις νέων Συμβόλων, ἤτοι βραχέων περιλήψεων τῶν θεμελιωδῶν δογμάτων τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

Ὅτε ὅμως ἡ Εὐαγγελικὴ Ἀναμόρφωσις τοῦ 16ου αἰῶνος ἔθεσεν ἐπὶ τάπητος νέα θρησκευτικὰ ζητήματα, ἀνεφάνησαν οὐχὶ νέα Σύμβολα (διότι ἐπὶ τῶν παλαιῶν Συμβόλων δὲν ἐπῆλθε διαφωνία τις), ἀλλὰ νέαι ***Ὁμολογίαι Πίστεως,*** *ἤτοι ἐκτενέστεραι ὁπωσοῦν ἐκθέσεις ἐπὶ τῶν δογματικῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀνεκίνησεν ἡ Ἀναμόρφωσις. Αἱ Ὁμολογίαι αὗται φυσικῶς ἦσαν πρωτίστως Προτεσταντικαί, ἡ δημοσίευσις δὲ αὐτῶν προὐκάλεσεν ἀντιθέτους Ὁμολογίας ἐκ μέρους τῶν ἀντιφρονούντων Παπικῶν καὶ Ὀρθοδόξων.*

Ἡ διαμαρτύρησις τοῦ Λουθήρου κατὰ τῶν δογματικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ὑπερβασιῶν τοῦ Παπισμοῦ διετυπώθη εἰς τὴν ***Αὐγουσταίαν Ὁμολογίαν,*** *συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μελάγχθονος, ἐπεξεργασθεῖσαν εἶτα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λουθήρου καὶ ὑποβληθεῖσαν ἐπισήμως κατὰ τὸ ἔτος 1530 ἐν τῇ πόλει Αὐγούστῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον τὸν Ε', ὅστις εἶχε συγκαλέσει ἐκεῖ συνέδριον πρὸς συμβιβασμὸν τοῦ θρησκευτικοῦ διχασμοῦ. Ἓξ ἔτη βραδύτερον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Ζβιγγλίου ἡ* ***Ἑλβετικὴ Ὁμολογία,*** *κατὰ δὲ τὸ 1559 ἡ* ***Γαλλικὴ Ὁμολογία*** *ὑπὸ τοῦ Καλβίνου. Αἱ τρεῖς αὗται* ***Ὁμολογίαι,*** *συμφωνοῦσαι πρὸς ἀλλήλας εἰς τὰ οὐσιώδη δόγματα, ἀλλὰ διαφέρουσαι εἰς τὰς λεπτομερείας, ἰδίως τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, καθὼς καὶ τὰ 39* ***Ἄρθρα Πίστεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας,*** *ἅτινα ἐθεσπίσθησαν τῷ 1571 καὶ ἡ* ***Ὁμολογία τοῦ Οὐεστμίνστερ*** *(Λονδῖνον, 1648) συναποτελοῦσι τὸ δογματικὸν Σύστημα τοῦ καθόλου Προτεσταντισμοῦ.*

Εἰς ἀντίκρουσιν τῶν Προτεσταντικῶν δοξασιῶν ἡ δεκαοκταετὴς ***ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος*** *(1545—1563), ἣν ὁ Παπισμὸς θεωρεῖ ὡς Οἰκουμενικήν, διετύπωσεν Ὁμολογίαν Πίστεως εἰς 12 ἄρθρα, ἥτις παρὰ τοῖς Ρωμαιοκαθολικοῖς ὀνομάζεται κοινῶς* ***Σύμβολον τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Δ'***, *καὶ ἥτις συγκεφαλαιοῖ τὰ δόγματα τοῦ Παπισμοῦ περὶ ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, περὶ ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν ὑπὸ τοῦ Πάπα, περὶ ἑπτὰ μυστηρίων, περὶ μετουσιώσεως, περὶ καθαρτηρίου πυρός, περὶ προσκυνήσεως τῶν ἁγίων, τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰκόνων καὶ ἀγαλμάτων καὶ ἁγίων λειψάνων, περὶ συγχωροχαρτίων, περὶ πρωτείων τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης καὶ τοῦ Πάπα ὡς τοποτηρητοῦ τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὸ «Σύμβολον» τοῦτο προσετέθη τρεῖς αἰῶνας βραδύτερον (1854) τὸ δόγμα τῆς Ἀσπίλου Συλλήψεως τῆς Παρθένου, καὶ τῷ 1870 τὸ δόγμα τοῦ Ἀλαθήτου τοῦ Πάπα.*

Ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὡσαύτως ἐξεδόθησαν τῷ 1640 ἡ ***Ὁμολογία Πίστεως*** *ὑπὸ* ***Πέτρου τοῦ Μογίλα***, *ἀρχιεπισκόπου Κιέβου τῆς Ρωσσίας, καὶ τῷ 1672 ἡ* ***Ὁμολογία Δοσιθέου***, *πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἀμφότεραι πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς Ὁμολογίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου* ***Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως***, *ἥτις ἐθεωρήθη ὡς προτεσταντίζουσα. Ἀμφότεραι αἱ ὡς ἄνω Ὁμολογίαι Μογίλα καὶ Δοσιθέου ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς.*

ΠΟΤΕ Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ;

Ἡ προσευχὴ εἶναί τι ἔμφυτον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν· τὸ προσεύχεσθαι ἐκδηλοῖ τὴν συναίσθησιν ὅτι ὑπάρχει ὑπέρτατον Ὄν, δυνάμενον νὰ πληρώσῃ αἰσθητὴν ἀνάγκην, ἡ δὲ συναίσθησις αὕτη καὶ ἡ αὐθόρμητος τάσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς προσευχήν, ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ὅλων τῶν θρησκειῶν τοῦ κόσμου.

Ἀλλ' ἡ προσευχὴ ἐν τῇ Χριστιανικῇ θρησκείᾳ εἶναί τι πολὺ περισσότερον τούτου· εἶναι τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ ἔρχεται εἰς συγκοινωνίαν μὲ τὸ Θεῖον· εἶναι μέσον ψυχικῆς ἐξάρσεως καὶ ἐξευγενίσεως τοῦ πνεύματος· τέλος, εἶναι βέβαιον μέσον ἀποκτήσεως ἀγαθῶν καὶ εὐλογιῶν.

Διὰ νὰ ἦναι ὅμως ἀποτελεσματικὴ ἡ Χριστιανικὴ προσευχή, πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς ὅρους τινάς, τοὺς ὁποίους μᾶς ἀφίνει νὰ ὑπονοήσωμεν ἡ προσευχή, ἣν ὡς ὑπόδειγμα μᾶς ἀφῆκεν ὁ Κύριος—ὅρους ὡς πρὸς τὴν σχέσιν ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ὁμοίους ἡμῶν, ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῶν αἰτήσεων καὶ ὡς πρὸς τὰς διαθέσεις ἡμῶν πρὸς τὸν Θεῖον Νόμον. Ἀλλ' ὁ κυριώτερος ὅρος, εἰς τὸν ὁποῖον δυνατὸν νὰ συνοψισθῶσιν ὅλοι οἱ λοιποί, εἶναι ἡ *πνευματικότης*, ἥτις δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ ***τὸ μέτρον*** τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ ψυχολογήσωσι τὴν προσευχήν, νὰ ὑποβάλωσιν εἰς μεταφυσικὴν ἀνάλυσιν τὸ φαινόμενον τῆς ***ἱκεσίας*** καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, ἀλλ' ἡ πεῖρα παρέχει ἐδῶ τὰς ἀσφαλεστέρας πληροφορίας· ἡ πεῖρα τῶν ἁγίων, οἵτινες καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἠγωνίσθησαν, δεόμενοι, ὑπὲρ ταύτης ἢ ἐκείνης

τῆς εὐλογίας, ὑπὲρ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀγαθοῦ, πρὸς ἀποτροπὴν ἀναριθμήτων κακῶν καὶ συμφορῶν, πρὸς ἐπίτευξιν ἀπείρων ὑψηλῶν σκοπῶν, ἐπιβεβαιοῖ τοῦτο, ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι τελεσφόρος ὄχι κατὰ τὸ μέτρον τῶν γνώσεων, τῆς μαθήσεως ἢ τῆς ἱκανότητος τοῦ προσευχομένου, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τῆς πνευματικότητος αὐτοῦ, τῆς πνευματικῆς του δυνάμεως.

Ἀκριβῶς τοῦτο ἐκφράζει τὸ ρητὸν τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Ἰακώβου (ε΄. 16): «Πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη» (δηλ. ἐνθέρμως γινομένη). Καὶ ἄλλα ρητὰ τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης ἐπιβεβαιοῦσι καὶ ἐνισχύουσι τὴν ἀλήθειαν ταύτην, τὴν οὐσιώδη καὶ ἀπαραίτητον διὰ τὴν ὀρθὴν κατανόησιν τῆς προσευχῆς.

Τὸ πρῶτον στοιχεῖον τῆς πνευματικῆς δυνάμεως ἐν τῇ προσευχῇ εἶναι ἡ ***μετάνοια*** καὶ ἡ ***ταπεινοφροσύνη***· ἀδύνατον νὰ ἐλπίσῃ ὁ ἄνθρωπος ὅτι θὰ εἰσακουσθῇ ἡ προσευχή του, ἐφ᾽ ὅσον ἐμμένει εἰς διαθέσεις ἐχθρικὰς πρὸς τὸν Θεῖον νόμον, ἐφ᾽ ὅσον τηρεῖ στάσιν ἀμετανοησίας καὶ ὑπερηφανείας.

Ἡ προσευχή, ἄνευ μεταβολῆς φρονήματος ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, δὲν ὠφελεῖ ποσῶς—ὡς ρητῶς μᾶς διαβεβαιοῖ ὁ Ψαλμωδός, ὅταν λέγῃ: «Ἐὰν θεωρήσω ἀνομίαν ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ὁ Κύριος δὲν θέλει μοῦ εἰσακούσει.» Ἀλλ᾽ οὔτε δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι θὰ εἰσακουσθῶμεν, ἐὰν καταφεύγωμεν μόνον ***ἐκ διαλειμμάτων*** εἰς τὴν προσευχήν, ὁσάκις μᾶς εὑρίσκῃ στενοχωρία τις ἢ μᾶς καταφθάνῃ συμφορὰ αἰφνιδία, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τοῦ καιροῦ διάγωμεν ἀμέριμνοι, ἢ παραδιδώμεθα εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

Ἡ στάσις ἢ σχέσις τῆς ψυχῆς ὡς πρὸς τὸν Θεῖον νόμον καὶ τὴν παράβασιν τούτου, διέπει ὅλην τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς προσευχῆς. Καὶ πῶς τοῦτο γίνεται, καθίσταται φανερόν, ἐὰν παραδείγματος χάριν, παρομοιώσωμεν τὴν ψυχὴν πρὸς σῶμα ἐπιδεκτικὸν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ἀλλὰ γινόμενον ἀνεπίδεκτον τούτου, ἅμα περιβληθῇ μὲ ἀπομονωτικόν τι στρῶμα, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ ρεῦμα δὲν δύναται νὰ διέλθῃ. Τοιοῦτο ἀπομονωτικὸν κάλυμμα περιβάλλει τὴν ψυχὴν ἐκείνου, ὅστις ἐμμένει καὶ ἐναβρύνεται εἰς ἠθικὰς ἢ ὑλικὰς συνθήκας, δυσμενεῖς πρὸς τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς πνευματικότητος—τοιαῦται εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια, ὁ ἐγωϊσμός, ἡ πλεονεξία, ἡ φιληδονία, τὸ κοσμικὸν φρόνημα, κτλ. Πάντων δὲ ἡ πεῖρα δύναται νὰ μαρτυρήσῃ ὅτι διὰ τῶν τοιούτων διαθέσεων τὸ ἐξαγνίζον καὶ ἐξυψοῦν τὴν ψυχὴν Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ δὲν διαπερᾷ, κομίζον εὐλογίας καὶ ἀγαθὰ εἰς τοὺς προσευχομένους. Ἐν τούτοις, τόσον εἶναι ἐλαττωματικὴ ἡ ἀντίληψις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ ζήτημα τῶν πνευματικῶν του σχέσεων, ὥστε παραλογιζόμενος φαντάζεται ὅτι, ἐνῷ ζῇ ἐν ἀδιαφορίᾳ καὶ ἀμετανοησίᾳ, χωρὶς τύψεις συνειδήσεως, δικαιοῦται νὰ ἐλπίσῃ ἀπάντησιν εἰς τὰς προσευχάς του, ἐάν ποτε περιέλθῃ εἰς κίνδυνον ἢ φόβον, ὁπόταν ἀσφαλῶς πιστεύει ὅτι θὰ γείνῃ ἀντικείμενον τῆς Θείας χάριτος, διότι προσηυχήθη!

Ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς, ἡ εὐνοϊκὴ διὰ τὴν τελεσφόρον προσευχήν, εἶναι κατάστασις τελείας ὑποταγῆς εἰς τὸ Θεῖον θέλημα, τελείας ἁρμονίας μεταξὺ τοῦ ἀνθρωπίνου θελήματος καὶ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ἔχει ἀείποτε ἑτοίμους τὰς βροχὰς τῶν εὐλογιῶν Του, ἀρκεῖ νὰ ἐπανέλθῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν σχέσιν ἐκείνην μετ᾽ Αὐτοῦ τὴν ἐναρμόνιον, ἣν διετάραξεν ἡ ἁμαρτία.

Τοιαύτης διαταράξεως καὶ ἀποκαταστάσεως ἔχομεν τρανὸν παράδειγμα ἐν Β΄. Βασιλέων κεφ. γ΄. Ὁ προφήτης Ἐλισσαιέ, προσκληθεὶς νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῶν συμμάχων βασιλέων, ὧν τὰ στρατεύματα ἀπέκαμον τῆς δίψης, ἐζήτησε πρῶτον μουσικόν, ὅπως παίξῃ εἰς αὐτόν, μόνον δὲ ἀφοῦ τὸ πνεῦμά του ἐξυψώθη διὰ τῆς μουσικῆς καὶ ἀπεμακρύνθη τῆς θεωρίας τῶν αἱματηρῶν σκηνῶν καὶ εἰκόνων τοῦ πολέμου, ἐτόλμησε νὰ ἀναπέμψῃ τὰς ἱκεσίας του εἰς τὸν Ἰεχωβᾶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ στρατοῦ. Διότι μετὰ τὴν ἔξαρσιν τοῦ πνεύματος ἐπῆλθε τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου ἐπὶ τὸν Ἐλισσαιέ, καὶ τὸν διέταξε νὰ ἀνορυχθῶσι τάφροι ἐν τῇ κοιλάδι, αἵτινες τὴν ἑπομένην πρωΐαν εὑρέθησαν πλήρεις ὕδατος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐσώθησαν ἀπὸ βέβαιον θάνατον οἱ στρατιῶται τῶν συμμάχων βασιλέων.

Ναί, εἴτε δι᾽ ἑνὸς εἴτε δι᾽ ἄλλου μέσου, ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὸ ἐπίγειόν της περιβάλλον, νὰ ἀπαρνηθῇ τὸ ἐγώ, νὰ θραύσῃ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἰδιοτελείας καὶ ὑπερηφανείας, διὰ νὰ γίνῃ ἐπιδεκτικὴ τῶν πνευματικῶν ἐπιδράσεων, διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὸ θεῖον καὶ ὡραῖον τῶν οὐρανίων θεσμῶν, διὰ νὰ ἀγαπήσῃ τὸ θεῖον θέλημα ὁπόταν καὶ μόνον θὰ δύναται νὰ ζητῇ ἐν ἐπιγνώσει τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα εἰς αὐτήν, μετὰ βεβαιότητος ὅτι θέλει εἰσακουσθῇ.

Η ΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

Ὁ Παγκόσμιος Εὐαγγελικὸς Σύνδεσμος, ἀποτελῶν τὴν πνευματικὴν ἕνωσιν τῶν ἁπανταχοῦ Εὐαγγελικῶν Ἐκκλησιῶν πάσης διοικητικῆς ἀποχρώσεως, ἔχει ἀποδεχθῆ, ὡς βάσιν τῆς συστάσεως αὐτοῦ χαρακτηρίζουσαν πᾶσαν ἀληθῶς Εὐαγγελικὴν ἐκκλησίαν καὶ πάντα ἀληθῶς Εὐαγγελικὸν Χριστιανόν, ἐννέα οὐσιώδη ἄρθρα, ἅπερ εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

1. Ἡ θεοπνευστία, τὸ κῦρος, καὶ τὸ ἐπαρκὲς τῶν Γραφῶν.
2. Τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον τῆς ἀτομικῆς ἑκάστου κρίσεως ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν Ἁγίων Γραφῶν.
3. Τὸ ἑνιαῖον τῆς Θεότητος καὶ αἱ ἐν τῇ μιᾷ Θεότητι τρεῖς Ὑποστάσεις, ἤτοι ἡ Ἁγία Τριάς.
4. Ἡ ὁλοσχερὴς διαφθορὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, συνεπείᾳ τῆς ἁμαρτίας.
5. Ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐξιλαστικὸν ἔργον Αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔργον Αὐτοῦ ὡς Μεσίτου καὶ Βασιλέως.
6. Ἡ δικαίωσις τοῦ ἁμαρτωλοῦ μόνον κατὰ χάριν διὰ τῆς πίστεως.
7. Τὸ ἔργον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ ἐπιστροφῇ καὶ τῷ ἁγιασμῷ τοῦ ἁμαρτωλοῦ.
8. Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς, ἡ ἀνάστασις τοῦ σώματος, ἡ κρίσις τοῦ κόσμου διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τῆς αἰωνίου μακαριότητος τῶν δικαίων καὶ τῆς αἰωνίου τιμωρίας τῶν ἀσεβῶν.
9. Ἡ ἐκ Θεοῦ ἵδρυσις τῆς Χριστιανικῆς διακονίας, καὶ ἡ ὑποχρέωσις τῆς τηρήσεως τῶν τελετῶν τοῦ Βαπτίσματος καὶ τοῦ Κυριακοῦ Δείπνου.

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως κ. Βάλδουϊν, παρευρεθεὶς κατὰ τὴν ἐτησίαν Συνέλευσιν τῆς Βρεττανικῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας, ἐξεφώνησε λόγον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποσπῶμεν τὴν ἑξῆς περικοπήν :

«Ἡ Ἁγία Γραφὴ εἰσέδυσεν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν σκέψιν τοῦ λαοῦ ἡμῶν κατὰ τὴν δεκάτην ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα καὶ μετεμόρφωσε τὴν καθημερινὴν αὐτοῦ πεῖραν καὶ ἐπετέλεσε τοῦτο οὐ μόνον διὰ τῆς ἐξόχου ποιότητος τῆς φιλολογίας της, ἀλλὰ διότι τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐπιπνέει ἐπὶ τοῦ Λόγου Του.... Εἶναι Εἶναι ὡς ἐκρηκτικὴ ὕλη μεγίστης ἐντάσεως· ἀλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ ἢ νὰ γνωρίσῃ κατὰ ποῖον τρόπον τὸ βιβλίον τοῦτο περιερχόμενον ὅλον τὸν κόσμον εἰσήγαγεν εἰς ἀναριθμήτους τόπους εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν νέαν ζωήν, νέας ἰδέας, νέαν ἀντίληψιν, νέαν πίστιν. Ταῦτα γίνονται ἀπαρατήρητα, ἕως οὗ κάποιος ἄνθρωπος, κάποιος λαός, ἐγγιχθῇ περισσότερον τῶν ἄλλων ὑπὸ τοῦ Θείου πυρός, καὶ τότε ἀκολουθεῖ ὡς ἀποτέλεσμα μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐκείνας θρησκευτικὰς ἀναζωπυρήσεις, ὁποῖαι ἐπανειλημμένως διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐξέπληξαν τὸν κόσμον καὶ ἔδωκαν νέας δυνάμεις εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· καὶ ὅσον εἶναι βέβαιον ὅτι εὑρισκόμεθα ὁμοῦ εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην, τόσον εἶναι βέβαιον ὅτι τοιοῦτόν τι θὰ ἐπαναληφθῇ πάλιν.....

»Θὰ ἤθελα νὰ εἴπω διὰ τὸν ἑαυτόν μου, πρὶν τελειώσω τὸν λόγον μου, ὅτι, ἐὰν δὲν ᾐσθανόμην ὅτι τὸ ἔργον ἡμῶν καὶ τὸ ἔργον ὅλων ὅσοι ἔχομεν τὰς αὐτὰς πεποιθήσεις καὶ τὰ αὐτὰ ἰδεώδη εἴτε ἐν τῇ πολιτικῇ εἴτε ἐν τῇ κοινωνικῇ ἡμῶν δράσει, εἰς οἱονδήποτε κύκλον, ἐκτελεῖται μὲ τὴν πεποίθησιν καὶ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἔρχεται ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ θὰ ἐξαπλωθῇ καθ' ὅλον τὸν κόσμον, δὲν θὰ εἶχα καμμίαν ἐλπίδα, δὲν θὰ εἶχα τίποτε ὑπὲρ τοῦ ὁποίου νὰ ἐργασθῶ, καὶ θὰ παρέδιδα τὸ ὑπούργημά μου ἀπὸ σήμερον εἰς τὸν βουλόμενον νὰ τὸ ἀναλάβῃ».

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ

«Τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα», λέγει ὁ Γερμανὸς θεολόγος Χάρνακ, «ἀντιπροσωπεύουσι τὰς λαμπροτέρας ἀναμνήσεις τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰς τὸν Σωκράτην δὲν ἔλαχε θέσις ἐν τῷ ἡρῴῳ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἡ ἱστορία ἀπέδωκεν αὐτῷ μίαν τιμὴν πολὺ μεγαλητέραν—τὸ νὰ συνδέσῃ τὸ ὄνομά του, ἂν καὶ διὰ μέσου μακροῦ χρονικοῦ διαστήματος, μὲ τὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Χάρνακ ἐκφράζουσι μίαν μεγάλην ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἰς τοὺς μελετητὰς τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως ἔκαμε βαθεῖαν ἐν ὑπώσιν ἡ ὁμοιότης ὁμοῦ καὶ ἡ ἀνομοιότης μεταξὺ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τοῦ πάντων Ἑλλήνων σοφωτάτου καὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ναζωραίου Ἰησοῦ. Πολλοὶ δὲ κατὰ διαφόρους καιρούς, ὡς ὁ Κλήμης καὶ ὁ Ὠρι-

γένης τὸ πάλαι, ὁ Σλαϊερμάχερ, ὁ Μώρις καὶ ὁ Στάνλεϋ εἰς νεωτέρους χρόνους, προσεπάθησαν νὰ διακρίνωσι πραγματικὴν συγγένειαν μεταξὺ τοῦ εὐγενεστάτου νοὸς τῆς ἀρχαιότητος καὶ Ἐκείνου, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ «χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως» τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Εἶναι ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξον ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος οὐδαμοῦ ἀναφέρει τὸν μέγαν Ἕλληνα διδάσκαλον. Καὶ ὅμως ὁ Ἀπόστολος, γεννηθεὶς ἐν τῇ πόλει τῶν γραμμάτων Ταρσῷ, γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ οὐχὶ ἄμοιρος τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐγνώριζε τὰ περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου τῶν κλεινῶν Ἀθηνῶν, ὅστις προυτίμησε τὴν ζωὴν αὐτοῦ νὰ θυσιάσῃ μᾶλλον ἢ τὴν ἀλήθειαν, ἧς ἦτο κῆρυξ καὶ θεματοφύλαξ. Ὅτε δὲ ὁ Παῦλος ἐν Ἀθήναις εὑρισκόμενος «διελέγετο ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τοὺς παρατυγχάνοντας», εἰς τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς μέρος, ἔνθα πέντε αἰῶνας πρότερον ὁ Σωκράτης ἐκήρυξε τὸ ἑαυτοῦ εὐαγγέλιον τῆς αὐτογνωσίας, ἐκεῖ δέ, ὡς ἐκεῖνος, κατηγορήθη ὡς «σπερμολόγος» καὶ «ξένων δαιμονίων καταγγελεύς», θαυμάζομεν ἀληθῶς πῶς ἐν τῇ ἀπολογίᾳ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ὁ μέγας Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν οὐδεμίαν μνείαν ἐποιήσατο καὶ οὐδένα παραλληλισμὸν ἐξήγαγε τῆς θυσίας ἐκείνης τοῦ Σωκράτους ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

Τὴν πρώτην μνείαν τοῦ Σωκράτους εἰς Χριστιανικὸν σύγγραμμα ἀπαντῶμεν εἰς τὴν «Ἀπολογίαν» Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος καὶ φιλοσόφου, ἀκμάσαντος περὶ τὸ 150 μ. Χρ. Ἐν τῇ «Ἀπολογίᾳ» ταύτῃ, τὴν ὁποίαν συνέγραψε καὶ ὑπέβαλε πρὸς τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας Ἀντωνῖνον Πῖον καὶ Μάρκον Αὐρήλιον, ὁ Ἰουστῖνος ὑποδεικνύει τὸν Σωκράτην ὡς ***Χριστιανὸν πρὸ Χριστοῦ***. «Τὰ ἡμέτερα λοιπὸν δόγματα», λέγει, «φανερὰ εἶναι ὡς ἀνώτερα πάσης ἀνθρωπίνης διδασκαλίας... Ἐπειδὴ πᾶν ὅ,τι νομοθέται ἢ φιλόσοφοι ὀρθῶς εἶπον, τοῦτο εἶχον ἐκ μέρους τινος τοῦ Λόγου (δηλ. τῆς Θείας σοφία). Μὴ γνωρίζοντες ὅμως ὁλόκληρον τὸν Λόγον, ὅστις εἶναι ὁ Χριστός, πολλάκις ἀντέφασκον πρὸς ἑαυτούς. Οἱ δὲ πρὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπάρξαντες, ὁσάκις διὰ τοῦ λόγου ἐζήτουν νὰ διδάξωσι καὶ ἀποδείξωσί τι, ἐσύροντο εἰς τὰ δικαστήρια ὡς ἀσεβεῖς καὶ πολυπράγμονες. Αὐτὸς ὁ Σωκράτης, ὁ πάντων αὐτῶν μᾶλλον ζηλωτής, κατηγορήθη ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐγκλήμασιν, ἐφ' οἷς κατηγορούμεθα καὶ ἡμεῖς. Διότι εἶπον κατ' αὐτοῦ ὅτι καινὰ δαιμόνια εἰσάγει καὶ οὓς ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζει... Διότι ὁ Σωκράτης ἐγνώριζεν ἐν μέρει τὸν Χριστόν, ὅστις εἶναι ὁ Λόγος ὁ κατοικῶν ἐν παντὶ ἀνθρώπῳ», κτλ. (Ἀπολ. β' 10).

Τὴν αὐτὴν σκέψιν εὑρίσκομεν κατόπιν καὶ παρὰ τῷ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ, ὅστις ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ 2ου αἰῶνος καὶ ὅστις ἦτο βαθὺς μύστης τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας διετείνετο ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία εἶναι ἑνιαία, ὅπως καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι μία. Ἡ δίψα τῆς σοφίας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε «παιδαγωγὸς αὐτῶν εἰς Χριστόν», διὰ δὲ τὰ ὑψηλότερα πνεύματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὡς τὸν Σωκράτην, ἡ φιλοσοφία ἦτο διαθήκη ἐκ Θεοῦ.

Ἡ εὐγενὴς αὕτη ἀντίληψις τοῦ Ἰουστίνου καὶ τοῦ Κλήμεντος ἔκτοτε δὲν ἀπωλέσθη ἐν τῇ Χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἐπανελήφθη ὑπὸ σειρᾶς ὅλης διδα-

σκάλων αὐτῆς. Ὁ Ὠριγένης, ὁ Εὐσέβιος καὶ ὁ Ἀθανάσιος, ὁ Λαμαρτῖνος, ὁ Πρίστλεϋ, ὁ Σλαϊερμάχερ, ὁ Στάνλεϋ, ὁ Φάρραρ, πάντες ἠσθάνθησαν τὴν ἀλήθειαν, ἣν τόσον ὡραῖα ἐκφράζει ὁ Βίκτωρ Οὑγκώ: «Ὁ Θεός, ὃν ὁ Σώκράτης ἐζήτει καὶ ὃν ὁ Ἰησοῦς ἐφανέρωσε!». Τί δ' ἄλλο εἶναι ἡ ἀλήθεια αὕτη εἰμὴ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγει περὶ τοῦ Χριστοῦ ὁ Ἰωάννης: «Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» καὶ τὸ ὁποῖον ἠννόει καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν παρίστα τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν θρησκείαν ὡς ψηλάφησιν πρὸς εὕρεσιν τοῦ Θεοῦ: «Ζητεῖν τὸν Κύριον, εἴ ἄραγε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὕροιεν» (Πράξ. ιζ' 27).

Καὶ ὅμως τὸ νὰ συν αυτίσωμεν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ θὰ ἦτο παρανόησις τῆς ἱστορίας καὶ σύγχυσις τῆς θρησκείας πρὸς τὴν φιλοσοφίαν. Ἐν πρώτοις, ὁ Σωκράτης ἐκάλεσε τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν ***γνῶσιν***, ἐνῷ ὁ Χριστὸς καλεῖ αὐτοὺς πρὸς τὴν ***πίστιν***. Ὁ Σωκράτης ἐδίδασκε τὴν ***αὐτεξέτασιν*** ὡς τὴν βάσιν πάσης σοφίας καὶ ἐπίστευεν ὅτι ὁ γινώσκων ἑαυτὸν θὰ ἔζη ζωὴν ἐνάρετον καὶ ὅτι ἀρετὴ εἶναι γνῶσις. Δυστυχῶς ὅμως ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἁμαρτία δὲν εἶναι ἁπλῶς ***ἄγνοια*** τοῦ ἀγαθοῦ οὔτε δύναται νὰ καταπολεμηθῇ διὰ τῆς ***γνώσεως***, ἀλλ' ὅτι λείπει ἀπὸ τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον ἡ ***θέλησις*** καὶ ἡ ***κλίσις*** πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὅτι ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος εἶναι «***νεκρὸς*** ἐν τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις», ὁ δὲ Χριστὸς ἔρχεται νὰ τῷ δώσῃ ζωὴν καὶ ἀνάστασιν ἐκ τῆς νεκρᾶς ταύτης καταστάσεως. Ὁ Σωκράτης ἐζήτει νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ***διάνοιαν*** τοῦ ἀνθρώπου· ὁ Χριστὸς ἀπευθύνεται πρὸς τὴν ***καρδίαν*** αὐτοῦ.

Κατὰ δεύτερον λόγον, ὁ Σωκράτης ἀπηύθυνε τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ μόνον πρὸς τοὺς ἐλευθέρους πολίτας τῆς πατρίδος του. Διὰ τὸν δοῦλον καὶ τὸν ἀλλόφυλον δὲν εἶχεν ἐνδιαφέρον. Ἀλλ' ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἀπευθύνεται πρὸς πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Ἐν Αὐτῷ «οὐκ ἔνι Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος». Εἰς ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα ὁ Χριστὸς ἤνοιξε πλατεῖαν τὴν θύραν τῆς αἰωνίου ζωῆς, «φωτίσας ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου» (Β'. Τιμόθ. α'. 10), ἐνῷ ὁ Σωκράτης, καίπερ ἔχων ἀμυδράν τινα ἰδέαν περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἐν τούτοις δὲν ὡμίλει μετὰ βεβαιότητος περὶ αὐτῆς. Οὐχί παρ' ὅλην τὴν εὐγενῆ καὶ ὑψηλόφρονα θυσίαν τοῦ Σωκράτους ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ἣν εἶχεν ἐνστερνισθῆ, ἡ ἀσάλευτος πεποίθησις τῆς ἀθανασίας δὲν προῆλθεν ἀπὸ τὴν φυλακήν, ἐν ᾗ ἀπέθανεν ὁ Σωκράτης, ἀλλ' ἀπὸ τὸ κενὸν Πασχαλινὸν μνημεῖον τοῦ ἀναστάντος Ἰησοῦ.

Τέλος, ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρξεν ἀπείρως σημαντικώτερος καὶ πολυτιμώτερος διὰ τὸν κόσμον ἢ ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους. Ὁ δεύτερος οὗτος ἀποτελεῖ ἀληθῶς ἓν τῶν εὐγενεστάτων γεγονότων τῆς ἱστορίας· ὁ Σωκράτης ἀπέθανεν ὡς μάρτυς τῆς ἀληθείας, θῦμα τῆς μισαλλοδοξίας καὶ κτηνώδους ἀνελευθεριότητος τῆς ἐποχῆς του. Ἀλλ' ὁ Χριστὸς δὲν ἦτο ἁπλῶς ἓν τῶν πολυαρίθμων θυμάτων ἑνὸς κόσμου πονηροῦ καὶ ἐχθροῦ πρὸς πᾶν τὸ ἀγαθόν. Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἱλαστήριος θυσία ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου, ἥτις συνεφιλίωσε τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ἀφετηρίαν νέας ζωῆς.

Ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν πάσης γενεᾶς ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἡ θυσία τοῦ Γολγοθᾶ ἐπισπᾷ τὴν μετάνοιαν, τὴν κατάνυξιν, τὴν μεταμόρφωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, κινεῖ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν, ἐπιφέρει τὸν ἁγιασμὸν τῶν σκέψεων, λόγων καὶ ἔργων, ἐξεγείρει τὰς εὐγενεστέρας ὁρμὰς τῆς ψυχῆς καὶ κάμνει τὸν ἄνθρωπον ἕτοιμον νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα διὰ τὸν ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν τῆς σωτηρίας αὐτοῦ. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι κἄτι περισσότερον ἀπὸ ἕνα (ἔστω καὶ μεγαλεπίβολον) Σωκράτην. Εἶναι ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀγάπης!

ΠΕΡΙ ΜΙΚΡΩΝ ΠΤΑΙΣΜΑΤΩΝ

Πολλὰ πταίσματα θεωροῦσιν οἱ ἄνθρωποι ὡς μικρὰ καὶ ἀσήμαντα. Ἀλλ' ἐσφαλμένως· διότι καὶ τὰ ἐλάχιστα αὐτῶν εἶναι παραβάσεις τῶν θείων νόμων καὶ ἑπομένως ἔχουσι τὴν αὐτὴν πηγὴν μὲ τὰ μεγάλα ἁμαρτήματα. Εἷς σπινθὴρ πυρὸς εἶναι μικρὸν πρᾶγμα, ἀλλ' «ἰδού, ὀλίγον πῦρ ἡλίκην ὕλην ἀνάπτει» (Ἰακώβου γ' 5). Ὁ μικρὸς σπινθὴρ εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ τὴν μεγάλην φλόγα καὶ περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ τὰ στοιχεῖα τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ ὀλέθρου εἰς ἀπεριόριστον ἔκτασιν. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἐλάχιστον μέλος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος· ἀλλὰ τίς δύναται νὰ μετρήσῃ τὴν βλάβην, τὴν ὁποίαν πολλάκις προξενεῖ; «Ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας· οὕτως ἡ γλῶσσα καθίσταται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν ἡ σπιλοῦσα ὅλον τὸ σῶμα καὶ φλογίζουσα τὸν τροχὸν τοῦ βίου καὶ φλογιζομένη ὑπὸ τῆς γεέννης» (αὐτόθι, 6)· «ἀκατάσχετον κακόν, μεστὴ ἰοῦ θανατηφόρου» (αὐτόθι, 8).

Ἐκ τούτων δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πόσον μέγα κακὸν ἐνδέχεται νὰ ἐμπεριέχηται εἰς μικρὰν κατὰ τὸ φαινόμενον ἁμαρτίαν. Αἱ μικραὶ ἁμαρτίαι ἄγουσιν εἰς τὰς μεγάλας. Οἱ χείριστοι κακοῦργοι ἀρχίζουσι τὸ στάδιόν των μὲ μικρὰ πταίσματα, καὶ ἀπ' αὐτῶν προχωροῦσι βαθμηδὸν εἰς τὰ μεγαλήτερα. Ὅταν ἡ συνείδησις τοὺς τύπτῃ, δικαιολογοῦνται μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι πρόκειται περὶ ἀσημάντων πταισμάτων, ἕωσοῦ ἀμβλύνεται καὶ ἡ συνείδησις καὶ καθησυχάζει καὶ ἀπέναντι ὁλοὲν μεγαλητέρας ἁμαρτίας, τέλος δὲ οὐδὲ τὰ ἀπαισιώτερα κακουργήματα κατορθώνουν νὰ ἀφυπνίσουν τὴν πεπωρωμένην ταύτην συνείδησιν.

Λέγοντες ὅτι δὲν ὑπάρχουσι μικραὶ ἁμαρτίαι, δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι ἅπασαι αἱ ἁμαρτίαι εἶναι ἴσαι κατὰ τὰ ἀποτελέσματά των, ἢ ὅτι ἅπασαι ἐμφαίνουσι τὸν αὐτὸν βαθμὸν ψυχικῆς πωρώσεως. Ἐννοοῦμεν μόνον ὅτι ἀνήκουσιν ὅλαι αἱ ἁμαρτίαι εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν, ἔχουσι τὸν αὐτὸν πατέρα (τὸν Διάβολον) καὶ ἐμπερικλείουσι τὴν αὐτὴν ἀπεριόριστον δύναμιν ἀδικίας, διότι ἅπασαι εἶναι παράβασις τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Ὁ παραδιδόμενος εἰς τὰ μικρὰ λεγόμενα ἀδικήματα δὲν μένει ἕως ἐκεῖ· διότι στασιμότης δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ διαρκὴς πρόοδος εἰς πᾶν ὅ,τι πράττει καὶ ἀσκεῖ. Ἐὰν ἀγαπᾷ καὶ πράττῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, προοδεύει βαθμηδὸν εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸν ἁγιασμόν· ἐὰν τοὐναντίον ἀρέσκηται εἰς τὰ μικρὰ πταίσματα, βαθμηδὸν προάγεται καὶ σκληρύνεται εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ διπρόσωπος καὶ ἀνειλικρινὴς γίνεται ταχέως ἀναιδὴς ψεύστης· ὁ σφετερισμὸς

μικρῶν πραγμάτων μὴ ἀνηκόντων εἰς ἡμᾶς ἀσκεῖ ἡμᾶς βαθμηδὸν εἰς τὴν κλοπὴν καὶ τὴν ἁρπαγήν. «Ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι· καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστι» (Λουκ. ις΄. 10).

Ἅπασα ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ἁμαρτία προῆλθεν ἐκ μιᾶς ἀσημάντου κατὰ τὸ φαινόμενον πράξεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου. Τίνα σπουδαιότητα εἶχεν ἕνας καρπός, ἓν μῆλον; Ποῖος κοσμικὸς ἄνθρωπος τὴν σήμερον θὰ ἀπέδιδε τὴν ἐλαχίστην σημασίαν εἰς τὸ ἂν θὰ φάγῃ ἢ δὲν θὰ φάγῃ ἕνα καρπόν; Ἐν τούτοις ἡ παρακοὴ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας εἰς αὐτὸ τὸ ἐλάχιστον ζήτημα ἐπέφερε τὴν τρομερὰν πτῶσιν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὴν ἁμαρτωλὴν κατάστασιν, εἰς ἣν μέχρι σήμερον διατελεῖ καὶ θὰ ἐξακολουθῇ μέχρι τέλους νὰ διατελῇ. Ὁποῖαι φοβεραὶ συνέπειαι ἐπήγασαν ἐξ ἑνὸς καρποῦ, μιᾶς ἀσημάντου κατὰ τὸ φαινόμενον παρακοῆς τῆς Θείας ἐντολῆς! Ἀκριβῶς τὸ παράδειγμα τοῦτο μᾶς διδάσκει ὅτι πᾶν πταῖσμα καὶ ἁμάρτημα ἡμῶν, ὅσον ἀσήμαντον καὶ μηδαμινὸν καὶ ἂν φαίνηται, ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὰ σπέρματα ἀνυπολογίστων συνεπειῶν καὶ συμφορῶν. Ὅθεν ἐπιβάλλεται ἡμῖν νὰ ἀπομάθωμεν τὴν διαίρεσιν καὶ διαβάθμισιν τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων εἰς μεγάλα καὶ μικρά, εἰς τραγικὰ καὶ κωμικά, εἰς σημαντικὰ καὶ ἀσήμαντα, τὴν ὁποίαν διαβάθμισιν ἀγαπῶσιν οἱ κοσμικοὶ ἄνθρωποι καὶ δυστυχῶς ἐνθαρρύνουσι καὶ Ἐκκλησίαι τινες Χριστιανικαί, ἐκδώσασαι καὶ τιμολόγιον λεπτομερές, δυνάμει τοῦ ὁποίου συγχωροῦνται καὶ ἐκμηδενίζονται ἀντὶ χρημάτων αἱ ἁμαρτίαι τῶν ἀνθρώπων!

Πᾶν πταῖσμα θέτει τὴν ψυχὴν εἰς ἀταξίαν μὲ τὸν Θεῖον Νόμον· καὶ διὰ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ ψυχὴ εἰς τὴν τάξιν, πρέπει νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν μεσιτείαν τοῦ Χριστοῦ, οὗτινος ἡ ἱλαστήριος θυσία καὶ ἡ φιλάνθρωπος χάρις μόνη εἶναι εἰς θέσιν νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν Θείαν ὀργὴν καὶ διὰ τὰ ἐλάχιστα ἀκόμη παραπτώματα.

ΠΟΙΚΙΛΑ

— **Τὸ νέον κτίριον *Equitable*** τῆς Νέας Ὑόρκης, μὲ τὰ 37 πατώματά του, ἂν καὶ δὲν εἶναι τὸ ὑψηλότερον κτίριον τῆς μεγαλουπόλεως ἐκείνης (διότι ὑπάρχει καὶ κτίριον μὲ 52 πατώματα), ἐν τούτοις ἀποτελεῖ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὁλόκληρον πόλιν, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς: Οἱ τακτικοί του ἔνοικοι ἀνέρχονται εἰς 12,000, καθ' ἑκάστην δὲ ἡμέραν εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται αὐτοῦ 24,700 πρόσωπα. Διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἐνοίκων καὶ τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς ἡμέρας ἐργάζονται ἀδιακόπως 63 ἀνελκυστῆρες ἠλεκτρικοί, τῶν ὁποίων αἱ διαδρομαὶ ὑπολογίζεται ὅτι φθάνουν εἰς σύνολον 420,000 χιλιομέτρων εἰς τὸ διάστημα ἑκάστου ἔτους. Ὁ συνολικὸς χῶρος τοῦ κτιρίου ἀνέρχεται εἰς 750,000 κυβικὰ μέτρα. Ἔχει 5000 παράθυρα καὶ 10.500 θύρας, φωτίζεται δὲ ἀπὸ 15,000 λαμπτῆρας. Τὸ καθημερινὸν ταχυδρομεῖόν του φέρει 63.000 ἐπιστολῶν καὶ δεμάτων καὶ παίρνει 88,000.

— **Τὸ δημόσιον χρέος τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν.** Τὴν 30 παρελθόντος Ἰουνίου τὸ Δημόσιον Ταμεῖον τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἔκλεισε μὲ περίσσευμα 398 ἑκατομμύρια δολλαρίων, ἤτοι, περίπου 30 δισεκατομμύρια δραχμῶν! Ἀπὸ τὸ ποσὸν τοῦτο 367 ἑκατομμ. δολλα-

ρίων θὰ διατεθοῦν ἀμέσως πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ δημοσίου χρέους τοῦ Κράτους. Τὸ χρέος τοῦτο ἀνέρχεται εἰς 17 δισεκατομμύρια δολλαρίων, καὶ πληρώνει τόκον 3.87 τοῦς ἑκατόν. Τὸ ὡς ἄνω περίσσευμα ἐπετεύχθη, ἂν καὶ ἡ φορολογία κατὰ τὸ λῆξαν οἰκονομικὸν ἔτος εἶχε διὰ νόμου ἐλαττωθῆ κατὰ 200 ἑκατομμύρια δολλαρίων. Εὐτυχὴς χώρα !

– **Μεγαλοβιομήχανός τις τοῦ Σικάγου,** ὁ Γ. Πίλσβουρυ, ἐρωτηθεὶς εἰς τί χρεωστεῖ τὴν καταπληκτικήν του ἐμπορικὴν ἐπιτυχίαν, γενόμενος δισεκατομμυριοῦχος ἀπὸ πτωχοῦ παιδός, διετύπωσε τὰς ἑξῆς ἀρχάς, τὰς ὁποίας, ὡς εἶπεν, ἠκολούθησε καθ' ὅλην τὴν σταδιοδρομίαν του καὶ τὰς ὁποίας συνιστᾷ εἰς πάντα νέον :

1) Ἔχε *σκοπὸν ὡρισμένον* τῶν προσπαθειῶν καὶ τῆς ἐργασίας σου, καὶ *μελέτα* αὐτὸν τὸν σκοπὸν καθημερινῶς καὶ σοβαρῶς.

2) Ἀπαραίτητος εἶναι ἡ *ὀρθὴ κρίσις* περὶ ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων. *Μελέτα λοιπὸν τοὺς περὶ σὲ ἀνθρώπους* καὶ τὰ αἴτια τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας των.

3) Ἔσο *εὐγενὴς καὶ εὐπροσήγορος εἰς πάντας*, ὁσονδήποτε καὶ ἂν σοῦ ἦναι δύσκολον.

4) *Πρῶτον κέρδιζε καὶ ὕστερον ἐξόδευε.* Ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμήσῃ ὁ ἐξοδεύων περισσότερα ἀφ' ὅ τι κερδίζει.

5) Μὴ πίνῃς *μεθυστικὰ ποτά.*

6) Ἔσο *ἐγκρατὴς καὶ καθαρὸς* εἰς ὅλα. Ἔκλεγε τοὺς φίλους σου μὲ προσοχήν.

7) *Ἀπόφευγε τοὺς πειρασμοὺς* ὅσον δύνασαι

8) Ἔσο *εὔσπλαγχνος* πρὸς τοὺς δυστυχοῦντας.

9) Μὴ *κακολόγει* ποτὲ κανένα ἄνθρωπον.

10) *Ἀποταμίευε* ὅταν ἦσαι νέος, διὰ νὰ ἔχῃς νὰ ζήσῃς ὅταν γηράσῃς.

11) Ἔσο *τίμιος* καὶ *ἀκέραιος* εἰς τὰς δοσοληψίας καὶ σχέσεις σου μὲ πάντας. Προτίμα τὴν ὑλικὴν *ζημίαν* παρὰ τὸ δόλιον ἢ ὕποπτον κέρδος.

Ὁποία πολύτιμος πρακτικὴ καὶ ἠθικὴ σοφία συνοψίζεται εἰς αὐτὰς τὰς ἕνδεκα παραγράφους !

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

Ἐπερατώθη ἡ ἀνατύπωσις τῆς «***Πορείας τοῦ Χριστιανοῦ Ἀποδημητοῦ***» τοῦ Βουνιάνου (Μέρος Α'.) εἰς κομψὸν τεῦχος **ἐκ** 204 σελίδων μετὰ 5 ὡραίων ἐγχρώμων εἰκόνων. Πωλεῖται εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ «Ἀστέρος τῆς Ἀνατολῆς» ***Τιμᾶται δραχ. 17.*** Προσεχῶς θὰ ἐκδοθῇ καὶ τὸ Β'. μέρος, ἤτοι, ἡ «***Χριστιανὴ Ἀποδημήτρια***», ἐπίσης μὲ ἐγχρώμους εἰκόνας.

Ζητοῦμεν συγγνώμην παρὰ τῶν συνδρομητῶν ἡμῶν διὰ τὴν καθυστέρησιν τῶν φύλλων τοῦ Αὐγούστου καὶ Σεπτεμβρίου, ἥτις προῆλθεν ἐκ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Δαγκείου πυρετοῦ, ὅστις παρέλυσε, μαζὺ μὲ ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα, καὶ τὰ τυπογραφεῖα τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ τεύχη Ὀκτωβρίου καὶ Νοεμβρίου εὑρίσκονται ἤδη εἰς τὸ στάδιον τῆς στοιχειοθεσίας καὶ θὰ ἀποσταλῶσιν εἰς τοὺς συνδρομητὰς μέχρι τῆς 15ης Νοεμβρίου.